

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Autoritářství a konzervatismus jako determinanty zobecněné
předsudečnosti**

Bc. Veronika Vašatová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Praha 2019

Prague College of Psychosocial Studies

**Authoritarianism and conservatism as determinants of
generalized prejudice**

Bc. Veronika Vašatová

The Diploma Thesis Work Supervisor: Doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Praha 2019

Prohlášení:

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Podpis

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu své diplomové práce doc. PhDr. Karlu Hnilicovi, CSc. za podnětné rady, podporu a čas, který mi věnoval při řešení dané problematiky.

Anotace

Diplomová práce se zaměřuje na studium morálních norem ve vztahu k předsudkům vůči jednotlivým menšinovým skupinám. Autorka ověřuje, zda osoby vyznávající konzervativní morální normy chovají předsudky vůči jiným osobám než lidé vyznávající normy autoritářské. Z dat získaných pomocí baterie škál (škála zobecněné předsudečnosti, RWA škála, škála konzervatismu/liberalismu) od 348 respondentů se potvrzují tyto předpoklady potažmo zjištění z předchozího výzkumu, jehož je autorka spoluautorkou, a na který diplomovou prací navazuje.

Klíčová slova: Zobecněná předsudečnost, morální normy, autoritářství, konzervatismus, stereotyp.

Abstract

The diploma thesis focuses on the study of moral norms in relation to prejudicial attitudes towards individual minority groups. The author verifies whether people professing conservative moral norms hold prejudicial attitudes towards other people than people professing authoritarian norms. Based on a survey carried out on a sample of 348 respondents using battery scales (generalized prejudices scale, RWA scale and conservatism/liberalism scale) assumptions from a previous research were confirmed. The author of this diploma thesis is also a co-author of the previous research which is further evolved by this diploma thesis.

Key words: Generalized prejudice, moral norms, authoritarianism, conservatism, stereotype.

Obsah

ÚVOD	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1. AUTORITÁŘSTVÍ	10
1.1.1. <i>Erich Fromm a vznik pojmu autoritářství</i>	10
1.1.2. <i>Autoritářská osobnost</i>	11
1.1.3. <i>Pravicové autoritářství Boba Altemeyera</i>	16
1.1.4. <i>Revize původních konceptů</i>	19
1.2. LIBERALISMUS, KONZERVATISMUS A SOCIALISMUS	21
1.2.1. <i>Liberalismus</i>	21
1.2.2. <i>Konzervatismus</i>	23
1.2.3. <i>Socialismus</i>	24
1.2.4. <i>Politické ideologie v tomto výzkumu</i>	25
1.3. PŘEDSUDEK	27
1.3.1. <i>Funkce předsudků</i>	28
1.3.2. <i>Změna předsudků</i>	29
1.3.3. <i>Předsudek a sociální identita</i>	30
1.3.4. <i>Předsudek a sociální dominance</i>	31
1.3.5. <i>Předsudek a jiné determinanty</i>	32
1.3.6. <i>Naše předchozí zkoumání a zjištění</i>	35
2. PRAKTICKÁ ČÁST	38
2.1. HYPOTÉZY	38
2.2. VÝZKUMNÁ METODA	39
2.2.1. <i>RWA škála</i>	39
2.2.2. <i>Škála liberalismu/konzervatismu (rovnostářství/rozdílů)</i>	40
2.2.3. <i>Škála zobecněné předsudečnosti</i>	40
2.3. VÝBĚR ZKOUMANÝCH OSOB.....	43
2.4. INTERPRETACE VÝLEDKŮ	45
2.4.1. <i>Základní deskriptivní údaje</i>	45
2.4.2. <i>Zobecněná předsudečnost vůči osobám vyžadujícím solidaritu v regresním modelu</i>	47

2.4.3. <i>Zobecněná předsudečnost vůči osobám představujícím hrozbu v regresním modelu</i>	50
2.4.4. <i>Zobecněná předsudečnost vůči osobám narušujícím sexuální normy v regresním modelu</i>	52
2.5. ZHODNOCENÍ VÝZKUMU	54
2.6. DISKUZE.....	56
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
SEZNAM ZKRATEK	66
PŘÍLOHA	1

Úvod

V diplomové práci navazuji na svou práci bakalářskou, respektive na výzkum, který jsme následně provedli s panem docentem Hnilicou, a který byl publikovaný v časopise *Československá psychologie* v roce 2018. Teoretická část je z většiny inspirovaná teoretickou částí bakalářské práce, a přesto, že některé kapitoly přejímám celé pouze s drobnými úpravami, některé posloužily pouze jako inspirace pro oblast, na kterou se dále zaměřuji. Převzaté kapitoly s drobnými úpravami jsou: Erich Fromm a vznik pojmu autoritářství, Autoritářská osobnost, Pravicové autoritářství Boba Altemeyera, Revize původních konceptů, Liberalismus, Konzervatismus, Předsuděk a sociální dominance, Funkce předsudků, Změna předsudků. Ostatní kapitoly teoretické části obsahují pouze úryvky, které jsou plně převzaté, z většiny se však jedná o nový text.

Východiskem tohoto a minulých zkoumání jsou především otázky „proč někteří lidé chovají předsudky vůči jiným? A proč zrovna proti nim?“ Předsidečnost jako taková je i v laické veřejnosti často skloňovaným tématem. Ale spíše, než aby by se jednalo o snahu o pochopení předsudků v jejich podstatě, hodnotí lidé to, zda je správné předsudky mít. Panuje přesvědčení, že pokud má někdo předsudky proti Romům, není to v pořádku a s největší pravděpodobností bude i rasistou. Málokdo se dále ptá, proč dotyčnému Romové vadí, a proč zrovna jim samotným ne. Jak se zdá, rozšířený je předpoklad, že předsudky prostě máme, protože „házíme do jednoho pytle“ příslušníky jiných skupin než těch, do kterých sami patříme. To ostatně tvrdí i některé teorie. V našich zkoumáních se však snažíme jít dál a daná specifika této problematiky tak lépe pochopit, případně tato tvrzení potvrdit či vyvrátit.

Na základě minulých zkoumání máme důvodné podezření, že tomu tak být nemusí, a že za vznikem předsudků stojí mnohem hlubší, zakořeněná přesvědčení a světonázory, které nejenom určují, jaké předsudky budeme chovat, ale především vůči komu. Snažíme se tak vnímat předsudky v kontextu ideologií, jako je autoritářství a konzervatismus/liberalismus (rozdíly/rovnostářství) a odhadujeme, zda a jakým způsobem mohou determinovat naši předsidečnost.

V úvodní části diplomové práce se zaměřuji na jednotlivá témata a pojmy, kterými je celý výzkum protkaný. V prvních kapitolách vymezují pojem autoritářství. Od jeho vzniku, tedy první zmínce o něm od Erika Fromma, se dostávám k dalším přístupům,

například výzkumníků Adorna a jeho týmu. Především se však věnuji pravicovému autoritářství, jehož autorem je Bob Altemeyer, a které je pro tento výzkum stěžejní, jelikož přináší nástroj měřící úroveň autoritářství u konkrétních jedinců. Zmiňuji však také kritiku, která se na jednotlivé koncepty snesla a okrajově se dostávám i k dalším revizím, které se objevily později.

Dále vymezuji tři základní politické ideologie a jejich principy. Zaměřuji se na obtíže při snaze o jejich jednotné vymezení. Mezi tyto ideologie řadíme liberalismus, konzervatismus a socialismus. Další kapitolou definuji způsob, jakým je v tomto a předchozích výzkumech na konzervatismus a liberalismus pohlíženo, a které jeho aspekty jsou pro nás stěžejní.

Předsudky jsou dalším tématem, které v teoretické části blíže rozvádím. Snažím se předložit definice, se kterými se v rámci tohoto pojmu nejčastěji setkáme a srovnávám je s definicí, se kterou pracuji v kontextu této práce. Vymezuji funkci předsudků a jakým způsobem je lze případně změnit. Nabízím také příklady toho, v jakých vztazích se předsudečnost zkoumá, respektive jakým způsobem bývá vysvětlována, a co je obecně považováno za její determinanty.

Předkládám také stručný přehled našich předchozích zkoumání, ze kterých vycházím v této práci. Jsou jimi výsledky jak práce bakalářské, tak výzkumu, který na ni navazoval.

V praktické části již popisuji samotný aktuální výzkum, ve kterém teoretická východiska ověřuji a dávám do souvislostí. Zmiňuji jednotlivé hypotézy, také to, jakým způsobem probíhal výběr respondentů spolu s metodou sběru dat, kterou jsem pro tento výzkum zvolila. Představuji jednotlivé analýzy nasbíraných dat a jejich výsledky. V diskuzi se nad jednotlivými zjištěními zamýšlím, ale také hodnotím nedostatky a také přínosy tohoto výzkumu. Nabízím také možné oblasti dalšího zkoumání. Během celého popisu výzkumného šetření porovnávám nově získaná data s daty minulými. Závěrečná kapitola přináší přehled výsledků výzkumu ať už ve srovnání s původním výzkumem, ale také v souvislosti s novými zjištěními, které replikace přinesla.

1. Teoretická část

1.1. Autoritářství

Autoritářství je jedním z ústředních pojmů nejenom sociální psychologie, ale také politické psychologie. Obecně lze říci, že autoritářské osoby tíhnou k uznávání autorit, ulpívání na starých pořádcích a hodnotách. Jak se však pojem vyvíjel, jaká odlišná pojetí existují, ale také jak lze autoritářství měřit, uvedu v následujících kapitolách.

1.1.1. Erich Fromm a vznik pojmu autoritářství

Autoritářství, jako možné příčině nástupu fašismu, se jako první věnoval Erich Fromm ve své knize *Strach ze svobody* z roku 1941, jejíž hlavní myšlenky bych v rámci této kapitoly ráda nastínila. O člověku a jeho svobodě mluví hned v úvodu knihy takto: „Ačkoliv mu svoboda přinesla nezávislost a racionalitu, učinila ho izolovaným a tím úzkostlivým a bezmocným. Tato izolace je nesnesitelná. Je postaven před následné alternativy: buď břemenu svobody uniknout do nových závislostí a podřízeností, nebo uspíšit plnou realizaci pozitivní svobody, jež spočívá v jedinečnosti a individualitě člověka“ (s. 7).

Fromm vymezil tři způsoby, mechanismy, jakými se jedinec snaží uniknout svobodě. Jedním z nich je destruktivita, která je zakořeněná v osamocení a bezmocnosti člověka. To, že se člověk cítí bezmocný ve světě, vyřeší tím, že jej zničí. Tak sice zůstane sám, ovšem disponuje díky tomu obrovskou mocí nad vnějšími objekty. Dále se jedná o automat konformity, který je snad nejběžnější formou úniku především v západní společnosti. Lidé se snaží být tím, co se od nich očekává, potlačují svoji individualitu a jedinečnost a přijímají to, co nabízí kultura, ve které se pohybují.

Mechanismus, který je pro naše účely nejpodstatnější a jemuž se i Fromm ve své knize věnuje nejpodrobněji je právě autoritářství. To pramení z hypotézy, že se jedinec, který má pocit vlastní slabosti, pokouší získat potřebnou sílu od něčeho nebo někoho jiného. Docílí toho tím, že své vlastní JÁ učiní závislým na tom, co disponuje vším, co jemu samému chybí. To se projevuje v projevech masochistických¹ či sadistických.²

¹ Masochistické snahy provázejí pocity méněcennosti, bezcitnosti, bezvýznamnosti své osoby. Tito lidé mají tendence zraňovat sami sebe, vyhledávají bolest, podceňují se, jelikož si uvědomují své slabosti (Fromm, 1941/1993).

Sadomasochistický charakter Fromm nahradil pojmem „autoritářský charakter,“ aby nebyl tolik spojován s perversí a neurózou. Mezi hlavní charakteristiky této osobnosti patří láska k autoritě s tendencí k jejímu podřízení, ale také ke snaze podřídit si druhé. Vyhledávají podmínky omezující lidskou svobodu. Příznačné pro tuto osobnost je i to, že preferují stav, kdy jsou podřízeni osudu, protože tvrdí, že život člověka je určován silami mimo něj. Časově jsou vtaženi do minulosti, kterou uctívají. Autoritáři jsou aktivní ve snaze překonat pocit bezmocnosti, jsou odvážní k utrpení přidělenému osudem a mají víru v silnou a nařizující autoritu. Dle autoritářů si nejsme rovni.

1.1.2. Autoritářská osobnost

Teze Ericha Fromma zúročili v roce 1950 Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson a Sanford³ ve studii nesoucí název *Autoritářská osobnost*. Od skončení druhé světové války neuplynulo dostatek času na to, aby se politická situace stabilizovala. Jen těžko se dalo pochopit, jak fašistické režimy nastolené v Itálii nebo v Německu stejně jako komunismus v Sovětském svazu, mohou mít tolik stoupenců, přestože byly provázeny obrovskou brutalitou. Publikace byla proto velkou nadějí pro vysvětlení tohoto fenoménu (Norris, 2005).

Autoři studie *Autoritářská osobnost* tvořili velice uznávaný tým. Sociální psychologie tak byla obohacena o práci, jež měla ambice vysvětlit prameny soudobých problémů a zároveň zvýšit toleranci ve světě zasaženém druhou světovou válkou. Na tuto studii navázalo mnoho výzkumů a během následujících pěti let po jejím vydání se objevilo přes šest desítek citací této práce (Roiser & Willig, 2002).

Základním stavebním kamenem této teorie jsou dle Adorna et. al (1950) Freudovy psychoanalytické poznatky. Názor, že osobnost je organizací sil uvnitř člověka, sdíleli i autoři studie. Osobnost a její síly určují reakce a odpovědi, tudíž zodpovídají za chování jedince. Silami rozumíme potřeby, které se u různých lidí mohou lišit (kvalitativně, intenzitou, způsobem uspokojení apod.) *Jedná se o primitivní emoční potřeby, potřeby vyhnout se trestu, udržet dobrou vůli v sociální skupině a udržet soulad a integraci svého self*. Hypotézou autorů bylo, že pokud by názory a postoje byly

² Sadistické tendence spočívají ve snaze učinit druhé na nich závislými, případně je následně vykořisťovat nebo dokonce způsobovat utrpení. Stejně jako u masochistických sklonů je zde velká závislost vůči objektu sadismu (Fromm, 1941/1993).

³ Ačkoliv je mnohdy největší zásluha připisována Adornovi, musíme brát na vědomí, že uvedené pořadí autorů, je určeno abecedně. Hlavním autorem a vedoucím týmu byl Nevitt Sanford (Šindelář, 2011).

opravdu derivátem lidských potřeb, dle výše zmíněné teorie by mohla být osobnost, která je silně ovlivněná a spjatá s prostředím a jedincovou minulostí, tím, co určuje naši ideologii. Zda je či není daná ideologie racionální, určují proměnné náležící ego. Ego udržuje harmonii uvnitř osobnosti tím, že reguluje impulsy vycházející z id, ale také z trestajícího superega. Pokud se zdravě vyvinuté ego dozví o některých iracionálních silách vyskytujících se v osobnosti, mělo by toto zvědomení vést, dle autorů, k tomu, že bude jedinec jednat rozumněji. Slabost ega je tak příčinou vzniku autoritářské osobnosti. Jelikož si jedinec není schopen sám utvořit systém hodnot, snaží se najít něco mimo sebe, co mu to umožní.

Adorno et al. (1950) neopomíjejí vliv situace na náchylnost k antidemokratické propagandě. Jak již bylo zmíněno, upozorňují na jedincovu minulost, ale také prostředí, ve kterém se pohybuje. K prostředí můžeme zařadit i příslušnost k určité skupině, jež může determinovat postoje, názory, ale i hodnoty, ke kterým se lidé hlásí. Otázkou zůstává, zda tuto skupinovou ideologii daný člověk přejímá až ve chvíli, kdy je členem skupiny a usnadní si tak svou profilaci, nebo zda je ideologie důvodem, proč se ke skupině přidá. Jelikož však osobnostním faktorům bylo ve výzkumech fašismu věnováno významně méně pozornosti než faktorům situačním, zaměřili se autoři studie právě na tuto neprobádanou oblast.

Záměrem této studie tedy bylo prokázat, že osobnost je silným determinantem postojů jedince.

1.1.2.1. F Škála

Daniel Levison zkonstruoval při výzkumu předsudků A-S škálu měřící antisemitistické postoje a E škálu měřící etnocentrismus. Tyto škály však byly problematické, jelikož respondenti dle formulací tušili, co měří, a proto se stylizovali tak, aby jejich výsledky byly sociálně přijatelné. Původním záměrem Adorna et al. (1950) bylo vytvořit škálu, která bude schopná obě zmiňované kvality měřit, ale nebude při tom ve svých položkách zmiňovat postoje vůči menšinám ani jiné politické otázky.

Antidemokratické tendence jsou dle autorů součástí hluboké osobnostní struktury, a pokud by se podařilo je odhalit skrze otázky týkající se postojů a názorů, bylo by možné *kvantifikovat antidemokratické trendy na osobnostní úrovni*. To bylo druhým záměrem při konstrukci škály. Potenciální korelace mezi A-S škálou, E škálou a nově

vzniklou škálou by byla důkazem, že antisemitismus a etnocentrismus vychází z ustálených vnitřních tendencí, a tedy nemohou být považované za pouhé samostatné postoje.

Na počátku samotného výzkumu bylo třeba identifikovat ty, kteří by mohli být nositeli antidemokratické propagandy. Výzkum byl proveden na více než 2000 osobách. Respondenti nebyli nijak záměrně vybráni. Byli to lidé ochotní zúčastnit se průzkumu veřejného mínění, jak jim byl výzkum autory představen. Velké množství lidí vyplnilo dotazník, který obsahoval otázky zjišťující informace z jejich života (minulého i současného), ale také otázky týkající se antidemokratických postojů. Lidé, kteří skórovali extrémně vysoko, extrémně nízko nebo neutrálně, byli dále zkoumáni klinickými metodami. Podle informací z těchto studií byl dále dotazník upravován a znovu zadán. Nejcennější informace byly získány právě klinickými studiemi, jelikož obsahovaly výpovědní hodnotu právě o tom, které osobnostní faktory mohou mít na svědomí antidemokratické tendence. Tak byly položeny základy pro vytvoření škály, která by je mohla měřit.

Nově vznikající škála měla dát prostor vyjádřit hluboko zakořeněné osobnostní dispozice, které jsou projevem potřeb člověka a souvisí s jeho předsudky. Autoři tedy definovali takových osobnostních dispozic devět a všechny mají svůj zřejmý původ v psychoanalytické teorii. Jsou to:

Konvencionalismus – neměnné lpění na hodnotách střední třídy

Autoritářská submise – podřízenost, nekritické postoje vůči idealizované autoritě vlastní skupiny

Autoritářská agrese – tendence vyhledávat, odsuzovat a trestat osoby porušující konvenční hodnoty

Antiintracepce – protiklad k subjektivnímu, imaginativnímu a svobodomyšlnému smýšlení

Pověřivost a stereotypnost – víra v mystické determinanty lidského osudu; dispozice myslet v rigidních kategoriích

Síla a „odolnost“ – Nadměrný důraz na dimenze dominance – submise, síla – slabost, vůdce – stoupenec; identifikování se se silnými osobnostmi; nadhodnocování konvenční atributů ega, přehánění v prosazování se silou a tvrdostí.

Destruktivnost a cynismus – zobecněná nenávisť k člověku a jeho depreciace

Projektivita – přesvědčení, že vnější svět je nepřátelský a nebezpečný, projekce nevědomých emocionálních impulzů navenek

Sexualita – přehnaná starost o sexualitu (viz zejména s. 228 uvedeného díla)

1.1.2.2. Kritika Adorna et al.

Ačkoliv práci Adorna et al. (1950) můžeme považovat za velký mezník v oblasti sociální psychologie, ale i politické psychologie, jako taková se nevyhnula kritice. Konceptu byly vyčítány především metodologické nedostatky, její teoretický základ, ale i jiné podstatné nesrovnalosti. Studie byla prozkoumána jinými autory opravdu důkladně a do detailů byly probrány veškeré možné zdroje kritiky. Hlavní z nich přiblížím podrobněji, některé zmíním pouze okrajově.

Zmiňovaným metodologickým nedostatkem byla u respondentů F-škály tendence souhlasit. Všechny položky ve škále byly laděné tak, kdy souhlas respondenta s tvrzením předznamenával autoritářskou osobnost. Problém spočívá v tom, že pokud je nástroj vystaven takto výhradně pro konstrukt, nastává jev, který se nazývá „response style“, tedy situace, kdy má respondent tendenci s položkami souhlasit. Důvodem může být osvojení jistého automatismu respondentem a v tu chvíli se jedná tedy o nevědomý proces, nebo snaha o zalíbení se tazateli a neochotě mu příliš odporovat (Chylíková, 2015). U druhé možnosti cítíme, že by tato tendence mohla být vlastní právě autoritářským osobnostem, jelikož se jedná o formu konvencionalismu. Čistě z logiky věci tedy i tento jev lze považovat za projev autoritářského charakteru (Norris, 2005). Oprostíme-li se však od této úvahy, je třeba vnímat response style jako možné zkreslení výsledků výzkumu. Tak to udělali i pánové Chapman a Campbell (1959), kteří právě tento jev učinili předmětem výzkumu. Položky F-škály i E-škály (měřící etnocentrismus) obrátili na negativní varianty a poté porovnali výsledky s původními škálami. Z výsledků bylo patrné, že E-škála je vůči tomuto jevu více méně odolná, ovšem u F-škály dochází ke zkreslení výsledků. Po důkladnějších analýzách bylo ovšem zjištěno, že lze považovat takto uchopený koncept autoritářské osobnosti za platný.

Adorno et al. označovali autoritáře za nositele extrémně pravicové ideologie, ale také potenciální fašisty apod. Proti sobě tedy stavěli stoupence pravice se všemi možnými negativními vlastnostmi a levicově orientované osobnosti, které netrpí žádnými předsudky, uznávají rovnost a celkově jsou prototypem osvícenosti (Šindelář, 2011). A zde narážíme na další zdroj kritiky. Stačí si vzpomenout na levicové komunisty tehdejšího Sovětského svazu, kdy sotva můžeme mluvit o někom s otevřenou myslí a prosazujícím rovnost. Oesterreich (2005) upozorňuje na to, že autoritářské osobnosti byly vnímány veskrze negativně. Popisujeme je charakteristikami jako *neuroticita, antidemokratičnost, předsudečnost, etnocentrismus, agresivita, konvencionalismus, zbabělost, rigidita, úzkostlivost, dogmatismus, dominance, despotismus, submisivita, plachost atd.* Je zjevné, že lidská bytost nesoucí tolik vysoce rozdílných rysů nemůže existovat. Někteří zároveň tvrdili, že jde o koncept vystavený proti lidem s konzervativním smýšlením, se kterým autoři nesouhlasili. To je ovšem extrémní tvrzení, které nelze ničím podložit (Chylíková, 2015). Nepochybně je však třeba být objektivní a vnímat autoritářství i na druhé straně spektra, jako to později udělal Bob Altemeyer, o kterém budu hovořit v další kapitole.

Jedním z bodů kritiky, který se na frankfurtskou školu snesl, je psychoanalýza jako základ konceptu autoritářské osobnosti. Autoritářství je podle této teorie vnímáno jako syndrom. Proto různé projevy chování přiřazujeme jedné hlavní osobnostní struktuře, ačkoliv souvislost mezi nimi nikdy nebyla prokázána a je klidně možné, že například agrese, submise či konformita nemusí s autoritářstvím vůbec souviset. Na základě této úvahy tradiční teorie neumožňuje předvídat chování autoritářských osobností. Příkladem může být etnocentrické chování, u kterého bylo prokázáno, že není nutně spjaté s autoritářstvím, ale sklony k němu vyvolávají především situační faktory (Oesterreich, 2005).

Martin (2001) upozorňuje na problematiku typologizace, kdy Adorno et al. rozlišují respondenty, potažmo všechny lidi, na „highs“ a „lows“, tedy ty, kteří v F-škále skórovali v horním kvartálu a ty, kteří skórovali v kvartálu spodním. Adorno et al. ve svých analýzách nevěnují pozornost „lows“ a už vůbec ne osobám, kteří se umístili svým skóre mezi těmito krajními možnostmi. Psychodynamické deficity popisují tedy pouze u těch, kteří skórovali nejvýše, což zdůvodňují tím, že „highs“ jsou více typizováni.

Kritiky konceptu autoritářské osobnosti najdeme v literatuře, jak vidíme, více než dost. Bylo by však hloupé pochybovat proto o přínosu, který vytvoření této teorie znamenalo pro psychologii. Autoři vytvořili základ, od kterého se odráží mnoho dalších psychologů a bezesporu mnoho poznatků platí i přes výtky, které si s celou studií spojujeme.

1.1.3. Pravicové autoritářství Boba Altemeyera

Bob Altemeyer (1996, 2006), kanadský psycholog, navázal na Adorna et al. Poučen kritikou přepracoval jejich koncept a vytvořil novou škálu měřící pravicové autoritářství. Altemeyer chápe pravicové autoritáře jako *osoby, které podporují ustanovené autority jejich společnosti, tedy vládní úředníky nebo také vůdce náboženských směrů*. Vycházel z konceptu Adorna et al. Devět autoritářských dispozic z původní teorie zredukoval na následující tři.

1. Vysoký stupeň podřízenosti ustáleným, legitimním autoritám ve společnosti.

2. Vysoká úroveň agresivity těchto osobností ve jménu jejich autorit.

3. Vysoká úroveň konvencionalismu (viz zejména s. 9 uvedeného textu).

Co se přívlastku „pravicový“ ve spojení s autoritáři týče, v tomto případě se nejedná o pravici v politickém slova smyslu. Slovo „pravicový“ užívá Altemeyer ve starém významu, vycházejícího ze staroanglického slova „riht“, jímž je míněno *zákonně, vhodně, správně, dělající to, co říkají autority*. Zjednodušeně řečeno pravicoví autoritáři jsou vůči vládě poslušní, ať je pravicová či levicová. Tedy během studené války byli autoritáři jak komunisté v Sovětském svazu, tak antikomunisté v USA (Koukolík, 2010).

Pokud bychom užili pojmu „levicový autoritář“, mluvili bychom o někom, jehož prioritou je právě svržení ustanovených autorit. Jedná se tedy o osobu podporující revolucionáře a jiné osobnosti usilující o změnu režimu. Altemeyer (2006) ovšem říká, že v dnešní době se v Severní Americe mnoho levicových autoritářů nevyskytuje.

Altemeyer upozorňuje, že jeho výzkumy nevychází z Freudovy psychoanalýzy, která připisuje vznik etnocentrických a konzervativních postojů vlivům v raném dětství. Vychází z Bandurovy teorie sociálního učení, které je základem vzniku autoritářství (Roiser a Willig, 2002). Nepopírá vliv rodičů, učitelů nebo duchovních vůdců na

podporu vzniku autoritářské osobnosti, za rozhodující však považuje zkušenost. Pokud je jedinec vychováván v autoritářské rodině, ale jeho zkušenosti odporují dříve získaným autoritářským postojům, mohou se tyto postoje změnit. Jako příklad slouží sexuální zkušenosti. Pokud autoritářští rodiče tvrdili, že sex je špatný, ovšem potomek se svými zkušenostmi přesvědčí o opaku, může to být základem pro vymanění se z tohoto výchovného vlivu a stane se méně autoritářským. Pokud jsou ovšem postoje vštěpované rodiči potvrzovány, jedincovy postoje zůstávají silně autoritářské i nadále.

Altemeyerovy výzkumy ukázaly, že lidé, kteří skórovali v horním kvartálu RWA škály, neprožili zkušenosti, díky kterým by se mohli stát méně autoritářskými. Pocházeli především z uzavřených rodin, které se stýkaly s určitým okruhem lidí, a tedy nepoznali nic jiného než autoritářství. Například neznali nikoho, kdo by pocházel z jiného typu rodiny, než je patriarchální. Co je však důležitým zjištěním, je fakt, že autoritáři jsou schopni měnit své postoje pod vlivem zkušeností. Například autoritáři, kteří znali osobně nějakého homosexuála, nevykazují tolik negativní postoje vůči gayům, jako ti, kteří žádného neznají.

1.1.3.1. RWA Škála

Již jsem zmiňovala, že F-škála, kterou vypracoval Adorno et al., nebyla příliš validní. Na základě kritiky, která se snesla na tento nástroj, vypracoval Altemeyer RWA škálu, která měří pravcové autoritářství skrze vlastnosti, které jej charakterizují. Tato škála vykazuje vysokou reliabilitu i validitu, a zároveň je přijímána a uznávána v řadách odborníků (Šindelář, 2011).

Validitu Altemeyer (2006) ověřil pomocí jiných metod. Zjišťoval, zda to, že je jedinec submisivní, agresivní a konvencionalistický podle RWA škály, znamená, že je takový i ve skutečnosti. Využil k tomu mnoho různých metod, které prokázaly platnost tohoto předpokladu. Zmíním zde pouze pár příkladů. *Když položíte autoritářům otázky týkající morálních dilemat (např. měl by jedinec ukrást absurdně drahý lék, aby zachránil život?), obvykle odpoví, že zákon je zákon a jako takový musí být dodržován.* Při výzkumech agrese se ukázalo, že autoritáři volili vyšší trest kriminálákům a jiným zločincům než ostatní lidé. Konvencionalismus se například projevil u Židů a Palestinců v Izraeli, kdy výzkumy potvrdili mnohem větší ortodoxii autoritářů než jaká byla naměřena u jiných lidí. Autoři také neuznávali mírové řešení konfliktu na blízkém východě.

Přesto, že škála splňuje metodologické požadavky, a je tedy hojně využívaná, sám Altemeyer upozorňuje na fakt, že by se ke skóre naměřenému RWA škálou, mělo přistupovat s kapkou skepticismu. A to především proto, že stejně jako jiné, sebedokonalejší psychologické testy, nedokáže ani RWA škála bezchybně diagnostikovat jednotlivce. Naproti tomu dokáže o to lépe určit skupinovou úroveň pravicového autoritářství. Dále upozorňuje na problematiku interpretace jednotlivých výroků, jež se ve škále vyskytují.

Paralelně k této škále měřící autoritářství pravicové, vytvořil později Altemeyer i LWA škálu, která měří výše zmiňované levicové autoritářství. Rozdíl mezi oběma škálami spočívá v zaměření položek, které škály obsahují. RWA škála odkazuje na společenské autority, proti tomu položky LWA škály na revoluční příčiny. Oběma škálami však můžeme změřit jedincovu autoritářskou podřízenost, agresi a konvencionalismus (Van Hiel, A., Duriez, B., & Kossowska, M., 2006).

Existují další revize těchto původních konceptů, vzhledem k tomu, že ve studii používám právě RWA škálu, považuji za důležité, věnovat se Altemeyrovu konceptu podrobněji.

1.1.3.2. Problematické využití RWA škály v českém prostředí

Nedávný výzkum Chylíkové a Buchtíka (2016) poukázal na možná omezení využití původní škály RWA škály v českém prostředí. Jejich zjištění poukazují především na kulturní rozdíly, které mohou zkreslit nasbíraná data. Vysvětlují daný jev na příkladu těchto položek:

Protiautoritářská: *Gayové a lesby jsou stejně tak zdraví a morální jako kdokoliv jiný.*

Proautoritářská: *Naše společnost se rozpadne, pokud neodrazíme útoky na naše tradiční hodnoty a morálku.*

Očekává se, že autoritářský jedinec s první položkou nesouhlasí a s druhou naopak souhlasí. V USA a v Altemeyerových výzkumech tomu tak skutečně bylo. V českém prostředí, které, stejně jako každá země, je specifické svou historií, nelze tuto zákonitost předpokládat, protože zde neplatí pravidlo, kdy by jedinec tím, že uznává tradiční hodnoty a morálku, nutně musel odmítat homosexualitu.

Takové rozdíly tedy vznikají na pozadí kulturních odlišností daných především rozdílným historickým vývojem. Chylíková s Buchtíkem rozdíly spatřují například v tom, jak ateistická je Česká republika ve srovnání s USA. Na základě této i jiných odlišností je i autoritářství v Česku třeba jinak definovat. Respektive definovat je skrze jiné postoje, které se skutečně budou vyskytovat společně.

Otázka však zůstává, zda je navrhované řešení možné s ohledem na zachování konceptu tak, jak jej pojímá Bob Altemeyer. Vývoj jiného pojetí je v pořádku, avšak pro naše účely jsme zůstali u konceptu pravicového autoritářství Boba Altemeyera i s využitím jeho škály. Toto pojetí zahrnuje morální normy, které jsou pro náš výzkum stěžejní (tedy udržení tradičních hodnot a stávajícího řádu), a především minulý výzkum nám potvrdil, že jej RWA škála měří spolehlivě i v českém prostředí. Není tedy důvod volit jiný nástroj měření, ačkoliv výhrady, které přinesl výzkum Chylíkové a Buchtíka (2016) jsou důležité a je třeba je brát v potaz, případně se na ně zaměřit v rámci dalších zkoumání.

1.1.4. Revize původních konceptů

V průběhu celé práce budeme narážet na fakt, že téměř žádný koncept v psychologii nelze definovat, aniž bychom později objevili definici, která by nebyla v rozporu s původní. Nenajdeme teorii, která by obsáhla veškeré aspekty dané problematiky, a které by se tak drželi všichni výzkumníci, kteří s ní pracují. Výjimkou není ani pojem autoritářství, který během přibližně osmdesáti let prošel pod rukama mnoha výzkumníků a teoretiků a pravděpodobně se dočká mnoha revizí i v budoucnu.

Například Milton Rokeach (1956) se svým konceptem *ideologického* dogmatismu oprostil od výhradně pravicového smýšlení autoritářské osobnosti. Jedinci se díky autoritářství snáz orientují ve světě, protože přijetím autority, přejímají i názory, které sami nemusí utvářet. S užitím stereotypních myšlenkových postupů svět přestává být děsivým a zároveň se stává předvídatelným.

Jinak přistupoval k autoritářství Detlef Oesterreich (2005). Autoritářská osobnost je něco, s čím se jedinec nerodí, ale co získává naučenou reakcí na ohrožující a stresové situace. Ve chvíli, kdy se jedinec v takové situaci nachází, vyhledává autoritu, které věří, a která ho ochrání. Pokud se nenaučí takové momenty řešit jinak, stane se tento způsob řešení jeho vlastní osobnostní charakteristikou a stává se tak autoritářskou

osobností. Vyvinul také škálu měřící autoritářství v jeho pojetí, která se zaměřuje především na osobnostní charakteristiky, spíše než na postoje, což se jeví jako správná cesta, a to také potvrzuje i vysoká reliabilita a validita, kterou škála vykazuje.

Jako jednu z revizí lze považovat i teorii sociální dominance, které se věnuji později ve vztahu k předsudečnosti.

1.2. Liberalismus, konzervatismus a socialismus

Jelikož je autoritářství často spojováno s konzervatismem, nabízí se otázka, zda je tato vazba opravdu tak silná a zda konzervativní smýšlení může být předpokladem pro autoritářství. Konzervatismus je jednou ze tří nejrozšířenějších ideologií. Považuji tedy za nezbytné definovat jeho hlavní principy a spolu s ním i principy liberalismu který je ve většině literatury stavěn do opozice právě vůči konzervatismu. Ve stručnosti je třeba zaměřit se i na socialismus uzavírající tuto trojici nejznámějších ideologií.

Ucelený přehled ideologií podává Heywood (2004), ze kterého v této části vycházím. Nikdo z nás není schopný vidět svět objektivně. Vždy mu dáváme význam pod vlivem různých domněnek, předpokladů a teorií. Abychom pochopili politické ideologie, musíme tyto domněnky a předpoklady zkoumat a odhalovat. Každá politická ideologie nám tedy nabízí způsob, jakým můžeme vidět politickou realitu, jaký světový názor si máme osvojit.

Abychom mohli definovat pojem „politické ideologie“, je třeba jej pojmut neutrálně, netvrdit, že existují pravdivé či nepravdivé ideologie. A tak se v moderním a společenskovědním významu „ideologie chápe jako názorový systém zaměřený na akci, jako vzájemně propojený soubor myšlenek, který nějak orientuje nebo inspiruje politické jednání“ (Heywood, 2004, s. 63).

1.2.1. Liberalismus

Liberalismus se formoval v průběhu posledních 300 let. Často je považován se metaideologii zahrnující hodnoty a názory, které si vzájemně konkurují. Není tedy jednoduché stanovit přesnou definici této ideologie, jelikož uvnitř ní se ukrývá několik směrů, které se vzájemně mohou vylučovat.

V průběhu 19. století se forma liberalismu proměňovala. Známe **klasický liberalismus**, který odmítal veškeré státní zásahy. Stát byl „nutným zlem,“ který sice zajišťuje řád a určité bezpečí, ale omezuje svobodu jedince. Liberalismus usiluje o minimální stát a je pro něho příznačná dokonce víra ve volný trh.

Vývojem k **modernímu liberalismu** však došlo u některých principů k obratu o 180°. Stalo se tak ve 20. století, kdy v rámci liberalismu jsou vítány jednak sociální reformy, ale také zásahy do ekonomiky ze strany státu. Moderní liberalismus tedy podporuje spíše „velký stát.“ Přiřítá důležitost státním zásahům pro rozvoj svobody, odmítá

kapitalismus laissez-faire⁴. Vznikla myšlenka, dle které v případě, že necháme jedince být, jako to hlásá klasický liberalismus, můžeme ho nechat také trpět. Tato teze tvoří základ sociálního liberalismu. Hlavním zájmem tedy je zásahem státu pomoci jedincům, kteří jsou slabí a zranitelní, což vede k tomu, že se nachází v situaci, ze které si nedokáží pomoci (Heywood, 2004).

1.2.1.1. Principy liberalismu

Ačkoliv se liberalismus roztránil, zůstaly určité charakteristiky, které zůstávají příznačné napříč všemi směry.

Individualismus: dle tohoto ústředního principu jsou lidé vnímáni jako rovnocenní, něčím osobití jednotlivci. Liberalismus tak chce docílit toho, aby se všichni mohli rozvíjet, a také aby se všem dařilo. Všichni si také mohou určit, jaká rozhodnutí budou s ohledem na společná pravidel činit.

Svoboda: tato hodnota je ústřední a má přednost před všemi ostatními. Vychází z individualismu a ze snahy umožnit svobodné jednání všem jednotlivcům. Ovšem to vše v rámci zákona, aby nedocházelo k omezování svobody druhých lidí. Zde je důležitá myšlenka, aby byla zajištěna stejná svoboda všem.

Rozum: díky víře v rozum je možné nechat jednotlivce, aby sami soudili své vlastní zájmy. Tento rozum umožňuje řešit lidské rozdíly racionální diskuzí.

Rovnost: lidé jsou si svou morální hodnotou rovni již od narození. Liberálové tak hlásají politickou i právní rovnost. Dále je zásadní rovnost příležitostí (sociální rovnost, či rovnost výsledků).

Tolerance: morální, kulturní i politická rozmanitost, která je tolerována, vede ke společenskému obohacení. Různé názory jsou v této pluralitě ověřovány diskuzí, která vede k intelektuálnímu pokroku.

Konsens: tento princip má na svědomí tendenci liberálů k demokracii a zastupitelskému principu. Ti, kteří vládou, musí být odsouhlaseni ovládanými. Autority jsou tedy založené na dobrovolném konsensu.

⁴„Laissez-faire (franc. doslova „nechte věcem volný průběh“) je zásada nezasahování státu do ekonomiky. Je to jádro doktríny, podle níž ekonomika funguje nejlépe tehdy, když s jí vláda nevíšimá“ (HEYWOOD, 2004, s. 205).

Konstitucionalismus: aby nebyla moc státu zneužívána, je třeba tuto moc rozdělit. Proto liberálové podporují státní orgány a psané ústavy, které zajišťují to, že stát nebude tyranem vůči jednotlivcům, a že tento vztah bude přesně nadefinovaný (HEYWOOD, 2004).

1.2.2. Konzervatismus

V důsledku politických a ekonomických změn se koncem 18. století objevily základní konzervativní doktríny, které byly založené na návratu ke starým pořádkům (ancien régime). Šlo o snahu bránit společenský řád, který byl v ohrožení pod vlivem tlaku vzrůstajícího liberalismu. Napříč národy se konzervatismus lišil v míře připuštění jakékoliv reformy. V Evropě šlo ryze o autokratickou a reakční formu konzervatismu. V USA byl konzervatismus pružnější a opatrnější, což vedlo k jeho většímu úspěchu (Heywood, 2004).

Stejně jako liberalismus, ani konzervatismus nezůstal jednotný a můžeme pozorovat určité směry, které se v rámci této ideologie vytvořily. Jedním z nich je **paternalistický konzervatismus**, který hlásá jakousi ochranu a pomoc chudším ze strany bohatých a mocných, ne z důvodu dosažení rovnosti, ale proto, aby nedošlo k jejich nespokojenosti a následnému bouření vedoucímu k revoluci. Také se snaží najít zlatou střední cestu mezi politikou laissez-faire a sociálními zásahy státu (Prorok, 2012).

Neokonzervatismus je tou odnoží, která svou snahou o návrat k autoritám, tradičním hodnotám, náboženství a státu nejvíce připomíná autoritářství jako takové. Snahou o kombinaci těchto principů s principy neoliberalismu (který se vrací ke kořenům klasického liberalismu) tvoří ideologické křídlo zvané Nová pravice (Heywood, 2004).

1.2.2.1. *Principy konzervatismu*

Tradice: tradice v sobě nese veškerou moudrost, která se v průběhu dějin nasbírala. Zároveň zajišťuje pocit bezpečí a stability, jelikož platí ty instituce a zvyky, které prověřil čas. Dodržování tradic také přináší vědomí toho, že jsou jedinci součástí dějinnosti a společnosti, která tyto tradice má.

Pragmatismus: konzervativci jsou si vědomí limitů lidského rozumu. Důležité tak je opírat se o zkušenost, dějiny a pragmatismus. Tedy aby jednání vycházelo z reálných skutečností a neopíralo se o abstraktní úvahy.

Nedokonalost člověka: oproti liberalismu přistupují konzervativci k jednotlivci spíše pesimisticky. Vnímají jej jako člověka ovlivněného sobectvím a touhou po moci. Jako někoho, kdo potřebuje jistotu a je závislý. Zločinnost nevzniká ve společnosti, ale je zakořeněná právě v jedincích. To vše pod kontrolu může dostat pouze silný stát, který je schopen vynutit si tresty při nedodržování zákonů.

Organické pojetí společnosti: společnost je dle konzervativců živým organismem. A pro přežití tohoto organismu je nesmírně důležitá pospolitost, ke které patří i sdílené hodnoty a společná kultura.

Hierarchie: odlišné role, které se ve společnosti objevují, jsou v tomto případě vnímány jako naprosto přirozené. Nejde o problém, protože v této hierarchii vznikají vzájemné závazky a povinnosti, které brání konfliktům a rozpadu společnosti.

Autorita: úlohou autorit je podpora těch, kteří nejsou natolik vzdělaní a zkušení, a nejsou tedy schopni správně jednat. Dle konzervativců je tedy třeba tyto jedince vést.

Majetek: majetek zajišťuje lidem bezpečnost, nezávislost na státu a pro mnoho lidí je ukazatelem toho, kým jsou. Vedle práv, která vlastnictví skýtá, jsou zde i povinnosti, které je třeba plnit (Heywood, 2004).

1.2.3. Socialismus

Ačkoliv myšlenky socialismu sahají až do Antiky k Platónovy, ucelenou ideologií se stal v 19. století v reakci na tovární výrobu ve snaze ochránit řemeslníky a malovýrobce. Byl zacílen proti kapitalismu, který měl být nahrazen ekonomikou založenou na společenském vlastnictví. Nejznámější představitelem socialismu byl Karel Marx. Na jeho myšlenkách byl vystavěn komunismus, který byl jedním ze směrů, na který se ve 20. století socialismus začal štěpit. Jednalo se o radikálnější formu známou také jako **revoluční socialismus**. Umírněnější **reformističtí socialisté** vytvořili základ pro sociální demokracii zaměřenou především na sociální zabezpečení a řízení ekonomiky stran státu, odklonili se také od principu společného vlastnictví (Heywood, 2004).

1.2.3.1. Principy socialismu

Pospolitost: jedinec je utvářen tím, jak je vychován, tím že patří do společnosti, která jeho chování determinuje. Všichni jsou spolu svým způsobem spjatí.

Bratrství: všichni lidé pochází ze stejného rodu, proto je pojí určitá soudržnost. Ta je podporována podporováním spolupráce a kolektivismu ze strany socialismu. Co je naopak nevídaným jevem je konkurence a individualismus, které sounáležitost narušují.

Sociální rovnost: na rozdíl od liberalismu zdůrazňuje socialismus především rovnost výsledků oproti příležitostem, která může vést ke stabilitě a pospolitosti.

Zdůrazňování potřeb: na základě tohoto principu se materiální hodnoty v socialismu rozdělují podle potřeb jednotlivců, ne podle jejich zásluh. Za tím stojí teorie, že jenom jedinec, který má dostatečně uspokojené základní potřeby je schopný efektivně přispívat veřejnému životu.

Společenská třída je stěžejním pojmem socialismu. Upozorňuje na rozdělení společnosti, které je zdrojem konfliktů. Dle socialismu je třeba zaměřit se na zájmy dělnické třídy, která je vykořisťována. Její příslušníci mohou být původci sociální revoluce. Cílem je rozvrstvení společnosti odstranit.

Společné vlastnictví ať už se jedná o prostředek dosažení rovnosti nebo cíl socialismu, společné vlastnictví má zamezit nerovnostem mezi jedinci a přispívat k prospěchu všech lidí. Jedná se však o třetí plochu, kde se mnohé směry socialismu rozcházejí (Heywood, 2004).

1.2.4. Politické ideologie v tomto výzkumu

Díky roztříštěnosti jednotlivých ideologií, se i v literatuře můžeme setkat s různými definicemi a pojetími. Existují například takové zdroje, které konzervatismus používají jako synonymum pro autoritářství, a tak nevymezují politickou orientaci na škále liberalismus-konzervatismus, nýbrž liberalismus–autoritářství (Vlachová a Matějů, 1988). Nepochybně lze takto autoritářství vnímat, vždyť s důrazem na tradice a autoritu konzervatismus odpovídá autoritářství. Některé charakteristiky však nutně platit pro autoritáře nemusí, a tak opravdu záleží, které principy považujeme u dané ideologie za stěžejní a pro ni reprezentativní.

Výše zmíněné charakteristiky směrů tak nejsou univerzálně platné a uvědomuji si, že se čtenář může setkat s tvrzením vylučujícím zde uvedená fakta. Pokusím se však objasnit, z jakého pohledu nahlížím na takto složitý koncept, jako je liberalismus a konzervatismus v tomto výzkumu.

Jak je patrné z principů jednotlivých ideologií, nejsou konzervatismus, liberalismus ani socialismus nutně v opozici. Objevují se dokonce směry, snažící se o kombinaci funkčních principů každého z nich, např. Nová pravice (viz výše). Pro tento výzkum (ale také pro ten původní v bakalářské práci) jsem však použila pojetí, se kterým pracuje Smetáčková a Komárková (2017), podle nějž můžeme liberalismus a konzervatismus chápat jako dvě protikladné dimenze, jelikož obě vyznávají jiné morální normy. Takto chápeme liberalismus jako směr usilující o rovnost, chránící slabší jedince za pomoci státu. Proti tomu konzervativci jsou zastánci meritokratické normy, kdy lidé mají dosáhnout pouze toho, co si zaslouží díky svému úsilí a inteligenci (Hnilica, Francová, Komárková & Smetáčková, 2017). Do protikladu bychom mohli také stavět otevřenost vůči změnám a postoj k řádu, avšak s ohledem na použitou škálu tyto postoje nezjišťujeme.

V České republice, potažmo v Evropě, častěji vnímáme politickou orientaci především na spektru levice-pravice, v anglosaských zemích ji vymezujeme spíše na škále liberalismus-konzervatismus. Přestože některé výzkumy v USA mažou rozdíly mezi těmito dvěma škálami tím, že poukazují na vzájemnou korelaci, v evropských zemích se na konci minulého tisíciletí ve výzkumu Bardího a Schwartze (1996) tento vztah neprokázal. Víme však, že v průběhu devadesátých let se společnost, především v naší zemi, snažila nalézt novou strukturu a politická orientace nebyla v rámci pojmosloví přesně vymezená. Pro naše účely tak s klidem můžeme hovořit o liberalismu a zahrnout do něho i levici, pokud jako hlavní rys této ideologie považujeme rovnost, kterou nalezneme u obou těchto škál, a která je alfou a omegou politické orientace, jak také potvrdily mnohé výzkumy (Smetáčková a Komárková, 2017). Pro užívání pojmů liberalismus, respektive konzervatismus, hovoří také fakt, že v politické psychologii se nejčastěji zkoumá právě tato dimenze. Konzervatismus je také povětšinou skloňován v souvislosti s autoritářstvím, i proto v této práci upřednostním tento pojem před pojmem pravice.

1.3. Předsudek

V rámci pročitání různých učebnic se můžeme setkat s velkým množstvím definic předsudků, které se často liší pouze v drobnostech. Nejrozšířenější je notoricky známá definice Allporta, která tvrdí, že předsudek je „antipatie, která vychází z chybné a strnulé generalizace. Tuto antipatii lze pociťovat nebo vyjádřit. Může být namířena proti skupině jako celku, anebo proti jedinci, protože je příslušníkem této skupiny“ (1954/2004, s. 41). S ohledem na to, že Allportovo dílo *O povaze předsudků* je bezpochyby stěžejním pro studium předsudků, není se čemu divit, že se na něj odkazují všichni autoři, kteří se této tematice věnují.

Pojďme se však ještě alespoň krátce zastavit u jiné definice. Dle Allporta se jedná pouze o negativní postoje. Hayes (2003) však ve svém výkladu uvádí, že předsudky mohou být i pozitivní, ovšem předmětem zájmu výzkumníků jsou především ty negativní. Předsudek pak definuje jako „fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu“ (s. 121). Jako k postoji k předsudkům přistupují i jiní autoři a tvrdí, že stejně jako postoj, se i předsudek jako takový se skládá ze tří složek: kognitivní (to, jak skupině rozumíme), emocionální (co vůči ní pociťujeme) a konativní (a jak se k ní chováme) (Dovidio 2010 in Bartoš, 2019).

V našich výzkumech však pracuji s pojetím, které se ne ve všech aspektech shoduje s těmi uvedenými výše. Jako výchozí lze použít definici: „Předsudek je nepodloženým tvrzením, které připisuje příslušníkům určité skupiny atributy, které jsou součástí stereotypu⁵ dané skupiny. Předsudek není antipatií, ani žádnou jinou emocií, ale kognicí“ (Hnilica & Bartušková, 2018, s. 298). Na základě předsudků tedy ještě nevíme, co jedinec, který s určitým předsudkem operuje, vůči dané sociální kategorii cítí a jak se k ní vztahuje. To už nám blíže vysvětluje *předsudečný postoj*, jehož definice se shoduje s uvedenou definicí Hayes. Ve chvíli, kdy se někdo vyhýbá homosexuálům, protože narušují tradiční řád, což u dané osoby vyvolá odpor, byl plně aplikován předsudečný postoj. Do hry vstupuje však ještě jeden pojem, který je pro tuto studii stěžejní, a tím je *zobecněná předsudečnost*. Ta se svým způsobem opírá o to, co tvrdil Allport (1954/2004), a tedy že pokud je někdo předsudečný vůči jedné skupině, bude

⁵ „Stereotyp je paměťové schéma, ve kterém jsou s určitou sociální kategorií asociovány různé atributy“ (Hnilica, Francová, Komárková & Smetáčková, 2017, s.110). Stereotypem tak může být např. přesvědčení, že Češi mají smysl pro humor.

pravděpodobně předsudečný i vůči jiné. To je však nepřesné, a proto dodávám ucelenější definici, která říká, že „zobecněná předsudečnost je koherentním systémem předsudečných postojů k množině skupin, které sdílejí určitý atribut stereotypu“ (Hnilica & Bartušková, 2018, s. 298).

Allport (1954/2004) tvrdí, že všechny definice předsudku obsahují dvě základní složky: „odkaz na ničím nepodložený úsudek a na citové zabarvení“ (s. 38), ovšem to platí pouze v případě, že předsudek vnímáme jako druh postoje. V našem pojetí pracujeme pouze s první složkou. Tedy pokud má jedinec dostatek informací a důkazů, proč o skupině smýšlet negativně, nejedná se o předsudek. Ten skutečně vzniká bez náležitého opodstatnění. Když vnímali lidé nacistické pohlaváry jako hrozbu pro světový mír, nešlo o předsudek. Stejně tak je tomu u zločinců, u kterých si můžeme být jistí jejich protiprávním jednáním. V této oblasti však záhy narazíme na problematiku hranic, začneme-li se například zamýšlet nad postoji k bývalým trestancům. Pokud zaměstnavatel někoho odmítne zaměstnat, protože má záznam v trestním rejstříku, těžko stanovíme hranici mezi dostatečným a nedostatečným opodstatněním. V podstatě se tento jev, řekněme přílišné kategorizace, objevuje velice často. Proto, abychom byli schopní orientovat se ve světě, který nás obklopuje, je třeba vytvářet generalizace. Ne všechny generalizace jsou nutně předsudky. Pokud dojde k omylu díky ukvapenému soudu, ale jedinec je schopný tento úsudek díky novým informacím upravit, nemluvíme o předsudku (Allport, 1954/2004).

1.3.1. Funkce předsudků

K čemu nám předsudky vlastně slouží? Přehled možných funkcí předsudků přinesl Nakonečný (2009), ze kterého v této kapitole čerpám. Krech, Crutchfield a Ballachey vymezili tyto funkce: „mohou ospravedlňovat patologické nepřátelství, zdůvodňovat kulturně nepřijatelné potřeby a chování ve službě kulturně přijatelných aspirací, pomoci zvládnout potlačené potřeby, zdůraznit city sobectví, ochránit ohrožení sebeúcty, pomoci k bohatství poskytnout „rozumné“ vysvětlení, proč člověk zůstává chudý“ (1968, cituji podle Nakonečný, 2009, s. 277).

Tito autoři zmiňují také to, že v případě hospodářské, sociální, politické nebo sexuální, zejména chronické frustrace podporují rasistické předsudky agresi, která vzniká v důsledku této frustrace. Výzkum A. Campbella ukázal, že když byl člověk

nespokojený se svou ekonomickou situací, častěji vykazoval negativní postoje vůči židům než lidé, kteří byli ekonomicky uspokojeni.

Další funkcí, kterou předsudky mohou plnit je, že maskují různé impulzy, které jsou nežádoucí. Mezi ně řadíme například sadistické sklony, což se projevilo v průběhu druhé světové války. Příslušníci nacistických komand velmi sadisticky zničili řadu židů, protože jim přijetí předsudku o „židovských podlidech“ umožnilo dát průchod skrytým impulzům pod zástěrkou plnění rozkazů.

Předsudky také umožňují „domnělé alibi.“ Například Romové, kterým jsou přisuzovány vlastnosti jako parazitismus, nedostatek hygieny apod., mohou dle jejich mínění na základě těchto předsudků okrádat příslušníky rasy, kteří na ně takto pohlížejí.

V předsudcích někteří lidé také projevují potřebu prestiže. Ti, kteří se na společenském žebříčku nacházejí nízko (nebo se tak jenom cítí), hledají někoho, koho by mohli zařadit pod sebe samé, čímž prestiž jich samých vzroste.

1.3.2. Změna předsudků

Abychom předsudky změnili, je třeba docílit určitých podmínek, kterých je velice obtížné dosáhnout.

Rovnoprávné postavení zúčastněných. Abychom odstranili předsudky, je třeba odstranit i rozdílnost rolí určitých etnických skupin. Budeme-li podporovat podřízené role těchto skupin, budeme tím vlastně podporovat rasistické postoje.

Kontakt s nestereotypními jedinci. Pokud se někdo, kdo trpí předsudky, bude opakovaně setkávat s někým, kdo vybočuje z jejich stereotypu, mnohem pravděpodobněji tak začne vnímat ostatní jedince jako individua, ačkoliv budou příslušníky pro ně doposud nesympatické skupiny.

Společenská podpora kontaktu mezi skupinami. Jsou-li jedinci ze dvou odlišných skupin podporováni ze strany rodiny a jiných blízkých ke kontaktu, může dojít ke změně předsudků. Pokud toto není umožněno například společenskou situací, etnické předsudky budou podpořeny.

Příležitost ke spolupráci. Spoluprací na konkrétních cílech se lidé mnohem lépe poznávají. Zároveň se také rozšiřují sociální hranice a z „oni“ se stávají „naši.“ Zmizí

tak rozlišování na „my“ a „oni“, čímž odstraníme jeden z nejdůležitějších faktorů, které vedou ke vzniku předsudků.

Příležitost k osobnímu kontaktu. To, že k sobě příslušníci různých skupin chovají předsudky, je často důsledkem formálnosti vztahu, který mezi nimi je. Setkávají se pouze v určitých rolích, které neumožňují bližší poznání. Poznají-li však členové těchto skupin vzájemně své osobnosti, může se stát, že se předsudky redukují (Hayes, 2003).

Allport ve své knize tvrdí, že: „Předsudek (pokud není pevně zakořeněn v povaze jedince) lze oslabit rovnocennými kontakty mezi většinovou a menšinovou skupinou při sledování společných cílů. Účinnost se značně zvyšuje, jestliže jsou takové kontakty stvrzeny institucionálně (zákonem, zvykem, místním ovzduším) a jestliže jde o takové kontakty, které příslušníky obou skupin dovedou k tomu, že si uvědomí společené zájmy a společné lidství“ (1954/2004, s. 303).

1.3.3. Předsudek a sociální identita

Tajfel a Turner (1986) vytvořili teorii, která se na vznik předsudků kouká z jiné perspektivy. V této teorii je brán zřetel na skupinovou příslušnost, a především identifikaci s touto skupinou. Nebyli však první, kteří se na tento jev zaměřili. Jejich teorie vychází z Realistické teorie konfliktů, kterou v roce 1961 představil Sherif.

Ten realizoval experiment v literatuře známý jako „Robber's cave experiment.“ Do studie byli zapojeni chlapci, kteří se vzájemně neznali, byli ze stejného města, s podobným IQ i rodinným zázemím. Byli rozděleni do dvou skupin a ubytováni do dvou kempů, kdy o sobě vzájemně nevěděli. V první týdnu se chlapci seznamovali pouze v rámci své skupinky. Následující týden už se poznaly skupinky navzájem a začaly proti sobě soupeřit v soutěžích o různé trofeje. Ihned se objevily konflikty i agresivní projevy vůči druhé skupině. Spojit se dokázali ve chvíli, kdy pouze spoluprací mohli dosáhnout společného cíle. Sherif tak ukázal, že v situaci, kdy dvě skupiny soupeří a usilují o stejný cíl, vzniká konflikt a následně se utváří nevraživé postoje vůči členům druhé skupiny. Děje se tak i ve chvíli, kdy se členové „out-group“ (nečlenská skupina) nikterak neliší od členů „in-group“ (členská skupina) kromě příslušnosti k dané skupině. Na tomto jednoduchém principu Sherif vysvětloval vznik předsudků.

Turner a Tajfel (1986) tuto teorii konfliktů rozpracovali a prokázali, že není třeba přímé soutěže o společný cíl, ale postačí i pouhá skupinová příslušnost k tomu, aby jedinci

upřednostňovali zájmy členů své skupiny před členy jiných skupin. Respondenti byli rozřazeni do skupin a následně měli rozdělovat peníze mezi ostatní respondenty. Vždy měli na výběr z páru anonymních účastníků označených číslem a písmenem značícím jeho skupinovou příslušnost. Ukázalo se, že při tomto odměňování respondenti zvýhodňovali členy své vlastní skupiny, a to i za podmínek, že skupiny nebyly rozdělené dle žádných objektivních znaků, naopak šlo o náhodné triviální rozdělení.

1.3.4. Předsudek a sociální dominance

Autory této teorie jsou Jim Sidanius a Felicia Pratto. Ti se snažili sjednotit poznatky z psychologických a sociologických oborů v jeden teoretický rámec. Dle této teorie existuje ve společnosti ideologie, která legitimizuje hierarchické uspořádání sociálních skupin. Tím předchází možným konfliktům, které mohou na základě této nerovnosti vznikat. Nejen, že je nadřazenost nějaké skupiny touto ideologií schválena, zároveň je i prostřednictvím předsudků podporována (Duckitt, 2001). Autoři teorie vytvořili škálu sociální dominance (SDO), která ukazuje, zda jedinec preferuje rovnost skupin ve společnosti, či její hierarchizaci. Zároveň měří jedincovu potřebu po nadřazenosti jedné skupiny (Pratto, Sidanius, Stallworth & Malle, 1994).

Jelikož by pouhý popis této teorie mohl vést k mylnému dojmu, že se jedná o autoritářství v bledě modrém, představím tuto teorii právě ve srovnání s pravicovým autoritářstvím, tak jak to učinil Altemeyer (1998). Například autoritáři považují za velkou hodnotu uctívání autorit a věří, že je třeba, abychom takové autority měli, ovšem sami se nesnaží těmito autoritami být. Lidé tíhnoucí k sociální dominanci sdílí podobné názory, ovšem jenom v případě, že těmito autoritami jsou nebo by potenciálně mohli být oni sami.

Další rozdíl, který můžeme u obou konstruktů popsat, je rozdílnost ve vnímání světa. Ten je pohledem autoritářů nebezpečný a ohrožující, což je důvod, abychom se podrobili autoritám, které nás před tímto nebezpečím ochrání. Sociálně dominující jsou naopak těmi, kteří tuto ochranu jsou schopni nabídnout.

Koncepty se rozcházejí i v pohledu na morálnost. Autoritáři silně stojí za dodržováním morálního řádu, který byl nastolen proto, aby nenastal ve společnosti naprostý chaos, a to i za cenu omezení lidské svobody. V tomto směru jsou pro demokracii méně ohrožující sociálně dominující jedinci, kteří připouští sociální darwinismus, který nás

nutí chovat se v zájmu našeho přežití. V důsledku toho tak například uznávají důležitost lidské schopnosti lhát, která morálce odporuje.

S ohledem na povahu konceptu se sociální dominance stala předmětem zkoumání ve vztahu k předsudečnosti. Jak již bylo zmíněno, autoritářství i sociální dominance nesou mnoho společného, ale jejich rozdíly se projevují i s ohledem na předsudky, které predikují. Dle Duckitta (2001, 2006; Duckitt & Sibley, 2007) pravcoví autoritáři chovají předsudky vůči osobám ohrožují řád, zatímco lidé skórující vysoko na škále sociální dominance vykazují negativní postoje vůči potenciálně podřízeným a slabým skupinám. Není však vyloučeno, aby jedna a tatáž skupina byla objektem předsudků jak pro autoritáře, tak pro sociálně dominantní jedince. Existují totiž skupiny, které mohou představovat hrozbu stability a zavedených pořádků, ale také jsou v podřízeném postavení ve vztahu k nositeli předsudku. Duckittova metaanalýza (Duckitt & Sibley 2008) prokázala vztah mezi SDO a předsudečností ($r = 0,55$) a RWA a předsudečností ($r = 0,49$). Zároveň bylo výzkumně prokázáno, že spolu tyto dva koncepty nesouvisí, jelikož korelace byla buď slabá nebo žádná (Duckitt, 2001).

Pozor ovšem musíme dát na kulturní odlišnosti, jelikož v západní Evropě Duriez a Van Hiel (2002) ve svém výzkumu poukázali na silný vztah mezi oběma koncepty. Takový výzkum však je spíše ojedinělý a obecně lze spíše s SDO i RWA pracovat jako se dvěma nezávislými teoriemi.

1.3.5. Předsudek a jiné determinanty

Těžko budeme hledat jednotný přístup při vysvětlení utváření předsudků. Pro představu zde však uvedu alespoň některé známé teorie. Například H. Tajfel (1969) který se zaměřil především na teorii sociální identity ve vztahu k předsudkům, popsal také tři kognitivní mechanismy, podílející se na vzniku předsudků. Prvním z nich je *kategorizace*, která řídí klasifikování informací, čímž napomáhá orientaci ve změti toho, čím jsme obklopeni. *Asimilace* představuje druhý mechanismus, jehož funkcí je hodnocení, které využíváme při kategorizaci. Posledním mechanismem tyto soudy, hodnocení a myšlenky vysvětlujeme a ospravedlňujeme a nazývá se hledání *koherence*.

Teorie obětního beránka zase vysvětluje, že pokud jedinec prožívá frustraci či sociální deprivaci, posílí tak své předsudky, které má. Tím tuto frustraci přenáší na osoby, ke kterým tyto předsudky chová. Například v USA se v první polovině 20. století objevovalo pravidelné lynčování černochů farmáři. Četnost tohoto lynčování úzce

souvisela s cenou bavlny, a tedy potřebou frustrovaných farmářů přenést své problémy na někoho jiného (Hayes, 2003).

V neposlední řadě uvedu Allportovu teorii (1954/2004) vzniku předsudků z hlediska čtyř rovin:

Konformita jako první z nich svým způsobem pomáhá přežití skupiny. Příslušníci určité skupiny se jí přizpůsobují, propagují ji a hlásají její nadřazenost nad ostatními skupinami. Toto etnocentrické chování je přirozené. Různé kulturní vzorce přejímáme na různých úrovních – někdy si je osvojujeme zcela, jindy zase jenom povrchně. To však nemění nic na tom, že se vším, co nám kultura společnosti a skupiny nabízí, často přejímáme právě i předsudky. Děláme to proto, abychom byli přijatí, nevybočovali z řady a nedostali se do konfliktů. Etnocentrické smýšlení tak může být nezbytnou součástí kultury. K tomuto přizpůsobování dochází především pod vlivem rodiny, ale také různých institucí jako je škola, stát apod.

Malé dítě je rovina, která stojí za dispozicemi pro rozvoj vlastních předsudků. Hotová postojová schémata dítě od svých rodičů přejímá. Za rozvoj vlastních předsudků může především výchovný styl. Na základě srovnávacích studií Allport dokládá, že pokud matky tvrdě vyžadují poslušnost, vede to k většímu výskytu předsudků. Opačný styl výchovy naopak vede k větší toleranci. Tomu se děje v prvních stádiích učení předsudkům, kdy se nejdříve snaží zavděčit rodičům a identifikovat se s okolím. Následuje fáze, kdy se snaží uplatnit své vytvořené kategorie, a poté jeho předsudky přestávají být absolutní, postoje začínají být logičtější a přijatelnější.

Pozdější stadia učení jsou etapou, kdy lze také získat některé předsudky. Buď pod vlivem traumatických událostí na základě podmiňování, kdy se posilují negativní (případně pozitivní) emoce při opětovném setkání se skupinou, která tyto emoce vyvolala. Dále se tak může dít pomocí učení podřizování, kdy jedinec na základě hodnot, které u něho převažují, vytváří etnické postoje.

Vnitřní konflikt vzniká, když si je jedinec vědom své předpojatosti a především toho, že není založena na podložených faktech. Tyto pocity viny vůči svým předsudkům jsou častým jevem, který v mnoha případech vede k přehodnocení svých postojů.

V literatuře se můžeme setkat i s dalšími teoriemi, které se pokouší objasnit vznik předsudků. Jsou to například teorie, které předpokládají, že je předsudek vrozeným,

tedy biologickým pudem. Vedle tohoto existují mnohá kulturní vysvětlení vzniku předsudku (Hayes, 2003).

V této práci a v minulých výzkumech však vnímáme jako stěžejní determinanty předsudečnosti morální normy, které užíváme v kontextu právě výše zmiňovaného autoritářství a konzervatismu. Autoritářství jako takové je jeden z nejčastěji zkoumaných konceptů v souvislosti se vznikem předsudků. Už samotný záměr pro vytvoření této teorie byl, aby byly vysvětleny jedincovi nepřátelské postoje vůči určité sociální kategorii (Adorno et. al., 1950). Konzervatismus, ačkoliv je, jak jsem výše uvedla, často s autoritářstvím spojován, je zde vnímám v jiném slova smyslu, díky kterému oba koncepty můžeme vnímat jako dva oddělené determinanty zobecněné předsudečnosti, jak si ukážeme v následujících kapitolách, a především v empirické části práce.

1.3.6. Naše předchozí zkoumání a zjištění

V rámci své bakalářské práce jsem provedla výzkumné šetření, na které jsme společně s docentem Hnilicou navázali článkem publikovaným v Československé psychologii. Ve zmiňované bakalářské práci jsem se pokusila objasnit vztah mezi autoritářstvím, konzervatismem a předsudečností. V článku jsme následně rozpracovali morální normy, které s jednotlivými koncepty souvisí, čímž se nám podařilo lépe porozumět původu vzniku předsudků vůči jednotlivým skupinám. A právě na tento článek navazují svou diplomovou práci.

1.3.6.1. *Metoda a výzkumný vzorek*

Jednalo se o vzorek 184 respondentů složených z osob pracujících v pomáhajících nebo ekonomických profesích, případně studentů, kteří tyto obory aktuálně studují. Tito respondenti vyplnili online baterii testů složenou ze škál pravicového autoritářství, konzervatismu-liberalismu a zobecněné předsudečnosti. Téměř identickou sadu škál jsem použila i při aktuálním výzkumu, a proto se jejím detailům budu věnovat v empirické části této práce.

Průměrný věk výzkumného vzorku byl 30,53, věkové rozpětí respondentů bylo 29-59 let. Přibližně polovina respondentů studovala nebo pracovala v ekonomicky zaměřeném oboru (N = 97, 50 žen, 60 studentů), ostatní studovali nebo pracovali v pomáhajících profesích (N = 87, 62 žen, 43 studentů). Při interpretaci výsledků nebylo třeba rozlišovat mezi studenty a těmi, co již v oborech pracovali, protože předběžné analýzy nepoukazovaly na žádný rozdíl mezi těmito dvěma skupinami.

1.3.6.2. *Vztah mezi autoritářstvím, konzervatismem a předsudečností*

Primárním cílem bakalářské práce bylo zjistit, zda pravicové autoritářství a konzervatismus mohou být prediktory zobecněné předsudečnosti a zároveň, zda spolu tyto dvě škály korelují. Všechny proměnné jsem dala také do souvislosti s profesní příslušností.

Korelační analýzou se potvrdil vztah mezi předsudečností a autoritářstvím ($r = 0,49$), konzervatismem a předsudečností ($r = 0,42$) a také mezi konzervatismem a ekonomickým profesním zařazením ($r = 0,27$) potažmo ekonomickým profesním zařazením a předsudečností ($r = 0,25$). Naproti tomu mezi konzervatismem a autoritářstvím byla naměřena jen slabá korelace ($r = 0,10$) a žádný vztah by neměl být

ani mezi autoritářstvím a ekonomickým profesním zařazením ($r = -0,04$). Regresní analýzou jsme zjistili, že našimi proměnnými vysvětlujeme 0,41 rozptylu zobecněné předsudečnosti.

Tímto šetřením jsme prozkoumaly vztahy mezi uvedenými proměnnými. Vystala zde však otázka, proč je náš výzkum v rozporu s výzkumy pravicového autoritářství a konzervatismu, které především v USA potvrdili jejich úzký vztah (Altemeyer, 2006).

1.3.6.3. Morální normy a zobecněná předsudečnost

Vzhledem k tomu, že výzkumné šetření v rámci bakalářské práce odhalilo vztahy mezi jednotlivými proměnnými, tedy mezi autoritářstvím, konzervatismem a zobecněnou předsudečností (částečně také profesním zařazením, které pro aktuální účely výzkumu není podstatné), rozhodli jsme se tyto vztahy nadále hlouběji prozkoumat na základě získaných dat.

Budeme-li se držet logického úsudku, lze dospět k předpokladu, že lidé, kteří uznávají autority, vyžadují řád a určitou stabilitu společnosti, nebudou mít příliš kladný vztah k osobám, které by to, co je pro ně tolik důležité, mohli narušovat. K těmto osobám jsme ve výzkumu zařadili Romy, homosexuály a imigranty. Konzervativní jedinec v našem pojetí vyžaduje především meritokratickou normu, tedy aby lidé měli to, co si zaslouží. Není tak z pohledu konzervativce správně, aby lidé, kteří se vlastním přičiněním dostali do tíživé situace, vyžadovali následně pomoc státu. Existují tak skupiny, které narušují morální normy důležité pro konzervativce. Mezi ně dle nás patří osoby závislé na návykových látkách, bezdomovci a osoby tělesně postižené.

Abychom tyto předpoklady ověřili, použili jsme faktorovou analýzu, která škálu zobecněné předsudečnosti rozdělila na dvě subškály. První z nich, označili jsme jí jako ŠZP (hrozba), zahrnovala skupiny potenciálně ohrožující řád a tradiční hodnoty a byla tvořena 6 položkami. Druhá škála tvořená stejným počtem položek, ŠZP (solidarita), se týkala osob vyžadujících solidaritu.

Regresními analýzami se potvrdily hypotézy, které jsme očekávali. A sice, že skutečně lidé autoritářsky smýšlející vykazují vyšší zobecněnou předsudečnost vůči osobám představujícím hrozbu pro stávající řád, ale nikoliv vůči osobám vyžadujícím solidaritu. Vůči těm naopak chová více předsudků ta skupina respondentů, která skóruje výše na škále konzervatismu.

Ačkoliv minulý výzkum přinesl uspokojivá tvrzení, byly zde patrné rezervy a limity, při jejichž odstranění by bylo možné získané výsledky přijímat s větší jistotou, případně doplnit dalšími poznatky. Největším prostorem pro zlepšení byla škála zobecněné předsudečnosti, která zasloužila rozšíření a přepracování, aby bylo možné zvýšit její reliabilitu. Zároveň bylo třeba zaměřit se na širší okruh respondentů, než pouze na osoby profesně ekonomicky či sociálně orientované.

2. Praktická část

2.1. Hypotézy

Jelikož se jedná o replikaci výzkumu, většina hypotéz odpovídá hypotézám minulým, případně z minulých zjištění vychází. Stěžejní je především východisko, že ke každé ideologii se váží jiné morální normy. V tomto výzkumu se konkrétně jedná o autoritářství a jeho morální normu dodržování a udržování stávajícího řádu, a o konzervatismus a morální normu meritokratickou. Hlavní hypotéza, se kterou po celou dobu pracujeme tedy zní: **(H1)** Konzervativní a autoritářské osobnosti chovají předsudky vůči odlišným osobám dle morálních norem, které jsou danou menšinou narušené.

H1a: Konzervativní jedinci budou vykazovat vyšší míru zobecněné předsudečnosti především vůči osobám stereotypně asociovaným s potřebou solidarity.

H1b: Pravicově autoritářské osobnosti budou vykazovat vyšší míru zobecněné předsudečnosti především vůči osobám potenciálně ohrožující stávající řád této společnosti.

H1c: Existuje společná část rozptylu zobecněné předsudečnosti, která je vysvětlena oběma proměnnými, Každá z nich však vysvětluje určitou část rozptylu samostatně.

S ohledem na odlišné pojetí morálních norem, respektive upřednostňování některých před jinými očekáváme, že **(H2)** neexistuje signifikantní vztah mezi pravicovým autoritářstvím a konzervatismem.

2.2. Výzkumná metoda

Pro účely tohoto výzkumu jsem použila baterii tří škál, prostřednictvím kterých jsem získala kvantitativní data, která byla následně analyzována v programu SPSS pomocí korelačních a regresních analýz. Jednalo se o škálu pravicového autoritářství, škálu liberalismu/konzervatismu (rovnostářství/rozdílů), škálu zobecněné předsudečnosti.

Tuto baterii škál jsem umístila na internet do online formuláře. Tímto postupem jsem zajistila, aby se dotazník snáz dostal k osobám, se kterými nepříjdu do osobního kontaktu, čímž se zvětšila šance proniknout mimo svou vlastní „sociální bublinu.“ Zároveň tento způsob vnímám jako nejrychlejší a nejjednodušší pro sběr většího množství dat.

Na začátku baterie jsem od respondentů zjišťovala věk, pohlaví, zda žijí ve městě či na vesnici, úroveň vzdělání, a obor ve kterém pracují, popř. studují. Následovaly škály v přesně daném pořadí, kdy nebylo možné přecházet na další škálu, dokud nebyla vyplněna předchozí.

2.2.1. RWA škála

RWA škálu sestavil Bob Altemeyer a ačkoliv výzkumy Chylíkové a Buchtíka (2016) nedoporučují její použití v českém prostředí, na základě minulé zkušenosti, kdy byla zjištěna její vysoká reliabilita, jsem ji použila znovu. Použit byl překlad Chylíkové (2015). Původní škála obsahovala 22 položek, avšak s ohledem na to, že některé položky se týkaly homosexuálů, na než byly zaměřené některé položky škály zobecněné předsudečnosti, byly tyto dvě položky vyřazeny, aby se škály vzájemně nepřekrývaly. Nakonec tedy použitá škála obsahovala 20 výroků, z nichž některé byly vystavěny pro konstrukt, některé proti konstrukt. Použita byla i stejná forma vyjádření souhlasu s danými výroky, kterou pro tuto škálu Altemeyer zvolil. Respondenti tak volili možnosti od -4 (opravdu silně nesouhlasím) po +4 (opravdu silně souhlasím).

Příklady položek:

6. *Aby se naše země vypořádala s krizí, je nutné navrátit se k tradičním hodnotám, zvolit do čela země silné vůdce a umlčet potíživisty, kteří šíří pochybné názory.*

11. *„Staré dobré hodnoty“ a „osvědčené zvyklosti“ jsou stále nejlepší návodem na to, jak vést správný život.*

V minulém výzkumu dosahovala škála reliability $\alpha = 0,853$, v aktuálním výzkumu se ukázala škála jako podobně (dokonce více) vysoce reliabilní $\alpha = 0,861$ (Hnilica & Bartušková, 2018). Jednotlivé položky spolu korelují v rozpětí od -0,079 do 0,661 s průměrem 0,242. Reliabilitu by bylo možné zvýšit na hodnotu $\alpha = 0,866$ při vyškrtnutí položky 1. *Když se řeší nějaký problém, zpravidla mají pravdu osvědčené autority, nikoliv hluční odpůrci, kteří o problému ve skutečnosti nic nevědí.* Avšak rozdíl není natolik markantní, a tak jsem škálu ponechala v podobě, v jaké byla použita.

2.2.2. Škála liberalismu/konzervatismu (rovnostářství/rozdílů)

Tato škála byla použita také v identické podobě, jako v předchozím výzkumu. Jejími autory jsou I. Smetáčková, K. Hnilica a T. Komárková. Škála obsahuje 10 položek (opět některé položky jsou reverzní) na něž respondenti odpovídají na klasické Likertově škále od možnosti 1 (rozhodně nesouhlasím) po možnost 7 (rozhodně souhlasím). Na této škále je i možnost 4 (nemůžu se rozhodnout).

Příklady položek:

1. Rozdíly ve společenském postavení mezi lidmi jsou přirozené a správné.

8. Stát by měl podporovat spíše talentované a snaživé lidi namísto lidí podprůměrných.

Škálu lze považovat za uspokojivě reliabilní při $\alpha = 0,69$, podobně, jako tomu bylo v minulém výzkumu, kdy hodnota byla $\alpha = 0,719$ (Hnilica & Bartušková, 2018). Položky spolu nyní vzájemně korelovaly od -0,042 do 0,486 s průměrem 0,181.

2.2.3. Škála zobecněné předsudečnosti

Škálu zobecněné předsudečnosti jsem sestavila pro účely bakalářské práce. Původní škála obsahovala dvanáct položek a byla zaměřena na šest menšinových skupin: homosexuály, Romy, bezdomovce, uživatele návykových látek, osoby tělesně postižené a imigranty. V bakalářské práci jsem pracovala se škálou jako celkem. Její reliabilita byla v této podobě $\alpha = 0,81$.

Následnými analýzami publikovanými v článku jsme škálu rozdělili faktorovou analýzou na dvě subškály. Jednou škálou byly měřeny postoje vůči skupinám představujícím potenciální hrozbu pro stávající řád (homosexuálové, imigranti, Romové), tu bylo možné považovat za uspokojivě reliabilní, jelikož $\alpha = 0,720$. Druhá subškála se zaměřovala na skupiny vyžadující solidaritu (lidé tělesně postižení,

uživatelé návykových látek a bezdomovci) a vykazovala obdobnou reliabilitu $\alpha = 0,739$ (Hnilica & Bartušková, 2018).

Ve snaze zvýšit reliabilitu této škály jsem některé položky lehce přeformulovala a přidala jednu další položku vztahující se ke každé skupině. Zároveň jsem do škály zařadila další skupiny: prostitutky a Vietnamce, kde jsem neočekávala příliš negativních postojů a sloužily především jako „vata,“ která sníží zjevnost záměru dané škály. Další skupinou, kterou jsem přidala, byli transsexuálové, jelikož se tato tematika objevuje ve společnosti čím dál častěji, a také tyto osoby jsou pro některé potenciální hrozbou, a tedy terčem negativních postojů. Forma odpovědí na jednotlivé položky zůstala stejná, tedy opět respondenti odpovídali na Likertově sedmibodové škále se stupňovaným souhlasem od 1 (rozhodně nesouhlasím) po 7 (rozhodně souhlasím) s možností 4 (nemůžu se rozhodnout).

Takto nově sestavená škála se skládala z 27 položek. Faktorovou analýzou jsme však opět škálu rozdělili, tentokrát na tři subškály. Ukázalo se, že prostitutky a Vietnamci opravdu nejsou mezi těmi, vůči kterým by byly mířeny předsudky (alespoň ne v souladu s našim pojetím). Do výsledných tří škál jsme však nakonec nezařadili ani tělesně postižené, protože ani u nich se s tímto typem předsudků neseťkáváme a lze je tak ve škále považovat za jakousi výplň.

První nově vzniklá škála se tak skládala z položek č. 1, 7, 11, 16, 20, 27 a zaměřuje se na postoje vůči homosexuálům a transsexuálům, tedy osobám potenciálně ohrožujícím sexuální normy. Reliabilita této šestipoložkové škály činí $\alpha = 0,893$ a je tedy vysoce reliabilní. Položky spolu korelují od 0,450 do 0,757 s průměrem 0,587.

Příklady položek:

1. Vzrůst žádostí o změnu pohlaví transsexuálů je pouze hloupým módním trendem.

20. Homosexuálové by neměli na veřejnosti projevovat svou sexuální orientaci např. líbáním, držením se za ruce s partnerem/partnerkou apod.

Druhá škála zahrnuje položky 2, 4, 10, 12, 19, 21 a týká se imigrantů a Romů, tedy osob, které mohou představovat hrozbu pro stávající řád. Opět je vysoce reliabilní, kdy $\alpha = 0,856$ a jednotlivé položky korelují od 0,330 do 0,789 s průměrem 0,491.

Příklady položek:

12. K Romům musíme přistupovat s dávkou podezřavosti, nelze jim důvěřovat.

19. Měli bychom zabránit vstupu imigrantů na naše území zpřísněním kontrol hranic.

Poslední škála měří postoje vůči bezdomovcům a osobám závislých na návykových látkách, jež můžeme souhrnně nazvat jako osoby vyžadující solidaritu a to položkami 3, 5, 13, 15, 22, 23. Reliabilita je zde nižší, avšak stále škálu považujeme za uspokojivě reliabilní při $\alpha = 0,730$ s korelací položek od 0,150 do 0,575 a průměrem 0,312.

Příklady položek:

22. Bezdomovci většinu peněz utratí za alkohol.

23. Báł bych se zaměstnat osobu, která byla někdy závislá na návykových látkách.

2.3. Výběr zkoumaných osob

Způsob výběru vzorku jsem zvolila nenáhodný příležitostný. Nejdříve jsem dotazník sdílela na Facebooku mezi své přátele, několik z nich sdílelo dotazník dál. Následně jsem dotazník sdílela pod příspěvky různých stránek, především zpravodajského charakteru. Jednalo se o stránky veřejnoprávní televize ČT, novinky.cz, ale také na bulvární stránky, abych tak zajistila rozmanitost respondentů. Aktivně jsem také přidávala dotazník do diskuzí na internetových stránkách Idnes.cz a Parlamentnilisty.cz. Bezprostředně po sdílení dotazník vyplnilo vždy velké množství lidí, proto předpokládám, že se mi podařilo odbourat převahu respondentů výhradně z okruhu mých přátel.

Složení výzkumného souboru je popsáno v Tabulce 1. Oproti předchozímu výzkumu nebyly tentokrát předem dané obory, ve kterých by respondenti měli působit. Cílem bylo získat různorodý okruh respondentů, abychom mohli výsledky alespoň částečně zobecnit na širší populaci. Tímto způsobem se mi podařilo získat odpovědi od 348 respondentů s věkovým průměrem 31,57 let. Nejvíce respondentů bylo z řad osob s vysokoškolským vzděláním, následované osobami se střední školou s maturitou. Výzkumný soubor byl složen z 51,7% žen.

Tabulka 1 Základní údaje o výzkumném souboru

Nejvyšší dosažené vzdělání		n	Pohlaví		n
Základní vzdělání		18	žena		180
Střední škola s výučním listem		14			
Střední škola s maturitou		129	muž		168
Vyšší odborná škola		9			
Vysoká škola		178	celkem		348
		Věk			
		Průměr	Standardní odchylka	Minimum	Maximum
Pohlaví	žena	30,39	11,72	15,00	75,00
	muž	32,83	11,63	16,00	73,00
	celkem	31,57	11,72	15,00	75,00

2.4. Interpretace výsledků

2.4.1. Základní deskriptivní údaje

Z *tabulky 2* lze vyčíst základní deskriptivní údaje, které byly naměřené u celého výzkumného vzorku, tedy 348 respondentů. V závorkách jsou uvedené Cronbachovy alfy označující reliability jednotlivých škál, kterým jsem se věnovala výše v rámci kapitoly 2.2.

Z uvedených hodnot udávají, jak spolu jednotlivé proměnné korelují. Je patrné, že dle očekávání na základě minulého výzkumu mezi autoritářstvím a konzervatismem není patrný signifikantní vztah, jelikož korelace je v tomto případě 0,013. Významnější korelace však nalezneme mezi konzervatismem a škálami zobecněné předsudečnosti (ŠZP). Konkrétně nejsilnější vztah vidíme mezi ŠZP vůči osobám vyžadujícím solidaritu, kdy naměřená korelace dosahuje hodnoty $r = 0,333$. Škála zaměřená na osoby potenciálně ohrožující sexuální normy koreluje s konzervatismem hodnotou $r = 0,211$ a nejslabší korelaci ve vztahu ke konzervatismus vykazuje ŠZP vůči osobám, které mohou narušit stávající řád, hodnota je $r = 0,117$.

Obecně ještě silnější korelace se vyskytují mezi škálou autoritářství a jednotlivými škálami zobecněné předsudečnosti. S ŠZP měřící postoje vůči lidem potenciálně narušujícím sexuální normy dosahuje korelace $r = 0,618$, se škálou zaměřenou na osoby představující hrozbu pro stávající řád je korelace $r = 0,568$ a poslední naměřená hodnota $r = 0,348$ vypovídá o vztahu autoritářství se ŠZP vůči osobám vyžadujícím solidaritu.

Signifikantní vztah pozorujeme také mezi jednotlivými škálami zobecněné předsudečnosti, kdy ŠZP vůči osobám potenciálně ohrožujícím sexuální normy koreluje s ŠZP vůči osobám představujícím hrozbu pro stávající řád koeficientem $r = 0,613$ a s ŠZP vůči lidem vyžadujícím solidaritu $r = 0,518$. Dvě poslední zmiňované spolu korelují $r = 0,526$.

Nadále je z *tabulky 2* patrné, že výzkumný soubor se nachází ve středu spektra konzervatismus/liberalismus (resp. rovnostářství/rozdíly), jelikož průměr v tomto případě činí 3,851, což se blíží střední hodnotě 4. Standardní odchylka je 0,826. Ve srovnání s předchozím výzkumem není patrný větší rozdíl v tom, kde se ideologicky soubor na této škále nacházel, jelikož hodnota průměru dosahovala 3,965 při použití stejné posuzovací stupnice.

Výzkumný vzorek je spíše neautoritářský. Při střední hodnotě 0 je průměr souboru -1,398. SD = 1,083. I zde jsou data srovnatelná s výsledky minulého výzkumu, kdy průměr na škále autoritářství dosahoval hodnoty -1,290.

Ačkoliv nesrovnáme jednotlivé škály zobecněné předsudečnosti, jelikož jak již bylo zmíněno, škála byla výrazně přepracována i odlišně analyzována, o aktuálním výzkumném souboru lze říci, že vůči osobám potenciálně narušujícím sexuální normy je vzorek v průměru nejméně předsudečný 3,092 (SD = 1,531), následují osoby představující hrozbu pro stávající řád s průměrem 3,463 (SD = 1,315) a skóre ŠZP vůči osobám vyžadujícím solidaritu byl naměřen průměr 3,678 (SD = 0,991). Ve všech případech střední hodnota činila 4, a tak lze tvrdit, že se na těchto škálách pohybuje výzkumný vzorek spíše ve středu spektra.

Tabulka 2 Základní deskriptivní údaje týkající se použitých škál

	konzervatismus	autoritářství	ŠZP 1 (sexuální normy)	ŠZP 2 (hrozba)	ŠZP 3 (solidarita)
konzervatismus	(0,690)	0,013	0,211**	0,117*	0,333**
autoritářství		(0,861)	0,618**	0,568**	0,384**
ŠZP 1 (sexuální normy)			(0,893)	0,613**	0,518**
ŠZP 2 (hrozba)				(0,856)	0,526**
ŠZP 3 (solidarita)					(0,730)
průměr	3,851	-1,398	3,092	3,463	3,678
std. odchylka	0,826	1,083	1,531	1,315	0,991
šikmost	0,094	0,295	0,573	0,419	0,532
špičatost	0,054	-0,018	-0,432	-0,477	0,619
stupnice	1 až 7	-4 až 4	1 až 7	1 až 7	1 až 7
počet položek	10	20	6	6	6

ŠZP = škála zobecněné předsudečnosti
348

N =

ŠZP 1 (sexuální normy) = homosexuálové a transsexuálové

ŠZP 2 (hrozba) = Romové a imigranti

ŠZP 3 (solidarita) = bezdomovci a závislí na návykových látkách

**Korelační koeficienty významné na 1% (0,01) hladině významnosti

* Korelační koeficienty významné na 5% (0,05) hladině významnosti

2.4.2. Zobecněná předsudečnost vůči osobám vyžadujícím solidaritu v regresním modelu

Výše popsané korelace nám sice mnohé napovídají o vztazích, které můžeme mezi jednotlivými proměnnými hledat, ovšem nejsou očištěné od vzájemných vlivů ať už u proměnných měřených jednotlivými škálami, případně věku či pohlaví.

K tomuto účelu jsem použila regresní model, který nám pomocí získaných koeficientů přiblíží vztahy mezi jednotlivými proměnnými. *Tabulka 3* tak ve svých sloupcích zleva doprava uvádí následující údaje: nestandardizovaný regresní koeficient (b), který nám popisuje vliv dané nezávislé proměnné na závislou proměnnou, vedle je uváděna jeho standardní chyba ($SE(b)$). Následuje standardizovaný regresní koeficient beta (β), který nám umožňuje porovnávat vlivy jednotlivých proměnných. Ve čtvrtém sloupci nalezneme parciální korelaci (pr) vypovídající o vztahu mezi závislou a nezávislou proměnnou očištěnou od vlivu dalších nezávislých proměnných. Sloupec označený písmenem t nese informaci o výsledcích t -testů, tedy testování toho, jak moc a s jakou pravděpodobností (p) se regresní koeficienty liší od 0. Předposlední sloupec R^2 prozrazuje, jak velkou část rozptylu vysvětlují proměnné v daném modelu. Tato informace je doplněna posledním sloupcem označeným jako ΔR^2 a říká nám, jakou částí k vysvětlení dané proporce rozptylu přispěla nově přidaná proměnná.

Nejdříve se regresními modely zaměříme na bližší analýzu předsudečnosti vůči osobám stereotypně asociovaným s potřebou solidarity. Z *tabulky 3* z prvního modelu lze vyčíst vliv autoritářství na předsudečnost vůči této menšinové skupině s kontrolou pohlaví a věku respondentů, jelikož nestandardizovaná beta dosahuje hodnoty $b = 0,330$ a potvrzuje to i parciální korelace $pr = 0,354$. Škálou autoritářství také vysvětlujeme značnou část rozptylu a to 15,6%.

V druhém modelu však byly přidány zbylé dva typy zobecněné předsudečnosti, a to vůči osobám stereotypně asociovaným s hrozbou a vůči osobám potenciálně narušujících sexuální normy. Tím se značně snížil vliv autoritářství, kdy parciální korelace je $pr = -0,006$ a naprosto totožné číslo se rázem objevuje i nestandardizované bety. Tyto dvě proměnné tedy prokázaly, že autoritářství nesouvisí s předsudky vůči bezdomovcům a osobám závislých na návykových látkách, tedy těm, kteří vyžadují solidaritu. Zároveň přispěly k vysvětlení dalších 18,4% rozptylu.

Ve třetím modelu zbývalo ověřit, jakým způsobem do hry vstupuje proměnná konzervatismu. Ukázalo se, že vysvětluje dalších 6,1% rozptylu a zároveň i s očištěním od vlivu jiných proměnných je zde signifikantní parciální korelace o hodnotě $r = 0,303$ a $b = 0,316$, což dokazuje sílu vlivu této nezávislé proměnné na závislou proměnnou.

Hodnoty předchozího výzkumu, respektive jejich síla při užití podobného modelu se s hodnotami naměřenými nyní shodují, ačkoliv minulé výzkumné šetření zahrnovalo proměnnou profesního zařazení a také škála zobecněné předsudečnosti vůči osobám vyžadujícím solidaritu zahrnovala také osoby tělesně postižené. Přesto lze tvrdit, že se minulé zjištění v tomto případě potvrdila.

Tabulka 3 Regresní analýza zobecněné předsudečnosti vůči osobám vyžadujícím solidaritu

Model		b	SE(b)	β	pr	t	p	R ²	ΔR^2
1	věk	0,008	0,004	0,089	0,092	1,723	0,086	0,156	
	pohlaví	0,048	0,099	0,024	0,026	0,491	0,624		
	škála autoritářství	0,330	0,047	0,360	0,354	7,021	<0,001		
2	věk	0,003	0,004	0,038	0,044	0,816	0,415	0,340	0,184
	pohlaví	-0,050	0,090	-0,025	-0,030	-0,548	0,584		
	škála autoritářství	-0,006	0,054	-0,006	-0,006	-0,104	0,917		
	ŠZP (sexuální normy)	0,205	0,041	0,317	0,261	5,002	<0,001		
	ŠZP (hrozba)	0,247	0,044	0,327	0,288	5,562	<0,001		
3	věk	0,002	0,004	0,023	0,028	0,512	0,609	0,401	0,061
	pohlaví	-0,170	0,089	-0,086	-0,103	-1,912	0,057		
	škála autoritářství	0,040	0,052	0,044	0,041	0,764	0,446		
	ŠZP (sexuální normy)	0,168	0,040	0,259	0,223	4,224	<0,001		
	ŠZP (hrozba)	0,232	0,042	0,308	0,284	5,473	<0,001		
	škála konzervatismu	0,316	0,054	0,263	0,303	5,880	<0,001		

2.4.3. Zobecněná předsudečnost vůči osobám představujícím hrozbu v regresním modelu

Stejným způsobem postupujeme u dalšího typu předsudečnosti. Osoby, které mohou představovat potenciální hrozbu pro stávající řád, jsou v našem případě imigranti a Romové.

Jak vidíme v *tabulce 4* v prvním modelu, při kontrole věku a pohlaví je nestandardizovaný regresní koeficient $b = 0,169$ a parciální korelace $pr = 0,104$. Nejedná se o nikterak závratně vysoké hodnoty, nicméně vliv této proměnné se zdá být nezanedbatelný, a to i s ohledem na množství vysvětleného rozptylu v rámci tohoto modelu, které je 6%.

To se však v druhém kroku mění a vliv konzervatismu po přidání dvou zbývajících škál zobecněné předsudečnosti mizí. Očištěn od vlivu těchto dvou proměnných konzervatismus dosahuje pouze hodnot $b = -0,100$ a $pr = -0,077$. Přidáním těchto dvou škál do regresní analýzy bylo vysvětleno dalších 39,2% rozptylu.

Posledním krokem se dozvídáme, že k předsudečnosti vůči osobám ohrožujícím stávající řád, značně přispívá, když je jedinec autoritářský. Pozorovat tento vliv můžeme na nestandardizované betě $b = 0,313$ a parciální korelaci 0,264. Autoritářské smýšlení tak přispívá dalšími 3,8% k vysvětlení rozptylu proměnné.

V porovnání s předchozím výzkumem jsme pomocí regresní analýzy pozorovaly podobný trend, ačkoliv i v tomto případě jsme k osobám ohrožujícím stávající řád v minulém šetření řadili také homosexuálně orientované jedince. Ty však v aktuálním výzkumu tvoří samostatnou podskupinu.

Tabulka 4 Regresní analýza zobecněné předsudečnosti vůči osobám představujícím hrozbu

Model		b	SE(b)	b	pr	t	p	R ²	ΔR ²
1	věk	0,024	0,006	0,215	0,215	4,074	0,000	0,060	
	pohlaví	-0,105	0,143	-0,040	-0,040	-0,735	0,463		
	škála konzervatismu	0,169	0,087	0,106	0,104	1,942	0,053		
2	věk	0,007	0,005	0,064	0,083	1,536	0,126	0,452	0,392
	pohlaví	-0,235	0,112	-0,089	-0,113	-2,096	0,037		
	škála konzervatismu	-0,100	0,070	-0,063	-0,077	-1,422	0,156		
	ŠZP (solidarita)	0,388	0,065	0,293	0,306	5,948	0,000		
	ŠZP (sexuální normy)	0,410	0,042	0,477	0,469	9,810	0,000		
3	věk	0,004	0,005	0,034	0,045	0,829	0,408	0,490	0,038
	pohlaví	-0,196	0,109	-0,075	-0,097	-1,808	0,071		
	škála konzervatismu	-0,041	0,069	-0,026	-0,033	-0,601	0,548		
	ŠZP (solidarita)	0,348	0,064	0,262	0,284	5,473	0,000		
	ŠZP (sexuální normy)	0,284	0,047	0,330	0,308	5,985	0,000		
	škála autoritářství	0,313	0,062	0,258	0,264	5,056	0,000		

2.4.4. Zobecněná předsudečnost vůči osobám narušujícím sexuální normy v regresním modelu

S upravením a rozšířením škály zobecněné předsudečnosti, se ukázalo, že mezi normy pozorovatelné v rámci výzkumu nepatří pouze stávající řád, či rovnost. To, co některým může na jiných vadit, je také narušování sexuální norem, které jsou ve společnosti nejběžnější a všeobecně přijímané. I v tomto případě použijeme regresní model, abychom zjistili, která z proměnných má na tento jev největší vliv.

V prvním modelu *tabulky 5* opět kontrolujeme věk a pohlaví při vlivu konzervatismu na zobecněnou předsudečnost vůči těm, kteří narušují sexuální normy. Takový model vysvětluje 11,6% rozptylu. Je zde patrný vliv konzervatismu při nestandardizovaném regresním koeficientu $b = 0,277$ a parciální korelaci 0,150.

Avšak ve chvíli, kdy v druhém kroku do modelu přidáme dva zbylé druhy předsudečnosti, vliv konzervatismu mizí ($b = 0,034$, $pr = 0,023$) a všechny tyto proměnné nově vysvětlují značnou část rozptylu závislé proměnné, tedy konkrétně 35,5%.

Poslední krok však ukazuje, že pouze zobecněná předsudečnost jako taková nestačí k objasnění toho, proč zrovna tyto menšinové skupiny někteří vnímají stereotypně a chovají vůči nim předsudky. Škála autoritářství totiž vysvětluje dalších 8,4% rozptylu a s nestandardizovanou betou $b = 0,516$, potažmo s parciální korelací $pr = 0,401$ potvrzuje, jak vlivnou proměnnou v tomto případě.

Tabulka 5 Regresní analýza vůči osobám narušujícím sexuální normy

Model		b	SE(b)	b	pr	t	p	R ²	ΔR ²
1	věk	0,029	0,007	0,220	0,226	4,311	<0,001	0,116	
	pohlaví	0,431	0,162	0,141	0,142	2,664	0,008		
	škála konzervatismu	0,277	0,098	0,149	0,150	2,823	0,005		
2	věk	0,011	0,005	0,083	0,109	2,033	0,043	0,470	0,355
	pohlaví	0,533	0,126	0,174	0,223	4,236	0,000		
	škála konzervatismu	0,034	0,081	0,019	0,023	0,425	0,671		
	ŠZP (solidarita)	0,380	0,076	0,246	0,262	5,013	<0,001		
	ŠZP (hrozba)	0,536	0,055	0,461	0,469	9,810	<0,001		
3	věk	0,004	0,005	0,033	0,047	0,874	0,383	0,555	0,084
	pohlaví	0,484	0,116	0,158	0,221	4,188	0,000		
	škála konzervatismu	0,114	0,075	0,062	0,082	1,526	0,128		
	ŠZP (solidarita)	0,297	0,070	0,192	0,223	4,224	<0,001		
	ŠZP (hrozba)	0,335	0,056	0,288	0,308	5,985	<0,001		
	škála autoritářství	0,516	0,064	0,365	0,401	8,073	<0,001		

2.5. Zhodnocení výzkumu

Na začátku výzkumu jsem si stanovila hypotézy, které byly následně ověřovány korelační a regresní analýzou. V první hypotéze jsem očekávala, že konzervativní osoby budou předsudečné vůči jiným menšinovým skupinám než osoby autoritářské. Ačkoliv korelační koeficienty z *tabulky 2* nehovořily příliš jasně, všechny tři regresní analýzy byly v souladu s touto hypotézou **H1**.

Regresní model v *tabulce 3* potvrdil, že skupiny vyžadující solidaritu nepředstavují pro autoritářské osoby hrozbu pro stávající řád, jelikož při očištění od vlivu dalších proměnných nemá autoritářství na tuto proměnnou velký vliv. Naopak přidáním konzervatismu do regresního modelu se potvrdila hypotéza **H1a**, kdy jsem předpokládala, že konzervativní osoby budou vykazovat vyšší míru zobecněné předsudečnosti vůči těmto menšinovým skupinám.

Postupným zařazováním proměnných do regresní analýzy v *tabulce 4* se také potvrdila hypotéza **H1b**, kdy při očištění od vlivu všech proměnných považujeme vliv autoritářství na chování předsudků vůči osobám představujícím hrozbu pro stávající řád za silný. Naopak konzervatismus má vliv pouze ve chvíli, kdy společně působí i další zařazené proměnné.

Poslední kroky jednotlivých regresních analýz byly také v souladu s hypotézou **H1c**, a sice, že každá proměnná vysvětluje nekorelované části rozptylu zobecněné předsudečnosti, jelikož vždy, když byla do modelu přidána poslední proměnná, vysvětlila další signifikantní část rozptylu, která nebyla vysvětlena žádnými předchozími proměnnými ani jejich společným působením.

Ačkoliv výsledky jsou v souladu s původními hypotézami, objevil se jev, který očekávaný nebyl. Faktorová analýza dat získaných upravenou a rozšířenou škálou zobecněné předsudečnosti přeskupila složení jednotlivých skupin, vůči kterým lidé chovají negativní předsudky. Na počátku jsme řadili mezi skupiny vyžadující solidaritu bezdomovce, osoby závislé na návykových látkách a tělesně postižené. Poslední zmiňovaní však do této skupiny dle našich aktuálních zjištění nespádají a dle aktuálních výsledků nejsou terčem stereotypních asociací. Hrozbu pro stávající řád sice představují Romové a imigranti, ale homosexuálové společně s transsexuály nově utváří jinou

skupinu, která není hrozbou pro řád jako takový, ale spíše pro sexuální normy tradičně uchované. Opět tyto osoby jsou terčem předsudků ze strany autoritářských osob.

Konečně korelační analýza nám ukázala, v souladu s hypotézou **H2** i s předchozím výzkumem, že mezi konzervatismem a autoritářství skutečně nelze v našem prostředí hledat signifikantní vztah.

2.6. Diskuze

Replikace a částečné rozšíření předchozího výzkumu při nejmenším potvrdily předchozí zjištění. Přinesly však i nové poznatky, nad kterými bych se v závěru své práce ráda zaměřila. Nejdříve je ale třeba zhodnotit výzkum jako takový.

Na rozdíl od minulého výzkumu, kdy pro nás při výběru respondentů bylo stěžejní jejich profesní zařazení, toto kritérium nyní nehrálo žádnou roli. Což sice značně snižuje možnost replikace, ovšem tyto výsledky lze snáze alespoň částečně zobecnit na širší populaci. Avšak je třeba brát v potaz, že způsob výběru vzorku, který není náhodný je v tomto případě vždy velkým rizikem právě pro reprezentativnost daného souboru. To jsem se snažila vyvážit zvýšením počtu respondentů téměř na dvojnásobek oproti předchozímu šetření (ačkoliv ani to není zárukou reprezentativnosti).

Charakteristická pro tento soubor respondentů je také úroveň vzdělání. Většina z nich měla minimálně maturitu, nejvíce dokonce i vysokoškolský titul. To samozřejmě může mít vliv na získaná data, a přestože tomu bližší analýzy nenasvědčovaly, stálo by za zvážení, zda se při dalších případných replikacích nezaměřit i na tento jev. Už jenom z hlediska porovnání, zda se liší samotné morální normy napříč úrovní vzdělání, případně jak tento jev souvisí s předsudečností.

Sběr dat pomocí internetového dotazníku je, jak jsem zmiňovala výše, sice nejrychlejším a nejjednodušším způsobem, to s sebou však nese samozřejmě nedostatky. Jedním z nich nemožnost kontrolovat, zda dotazník vyplňuje skutečně ta osoba, která předpokládáme. Také nemůžeme vysvětlit případné nejasnosti, které respondenty během vyplňování napadají. Otázka je, zda by bylo žádoucí v případě výzkumu jako je tento, cokoliv objasňovat, jelikož je nezbytné, aby respondentům nebylo nic podsouváno. Podmínky jsou tak pro všechny stejné a tímto způsobem je výzkum více očištěn od vlivu výzkumníka, v tomto případě mě.

Dotazník jako takový nese četné metodologické nedostatky a jak jsem si během sběru dat mohla všimnout, pomocí zpětných vazeb zanechávaných v komentářích, vzbuzuje v lidech značnou nelibost a sami si těchto problémů všimají. Potřebu vyjádřit se k podobě otázek přisuzuji především tomu, že při vyplňování dotazníků zaměřených na postoje, jsou lidé nuceni přemýšlet i o takových postojích, o kterých běžně nemusí. Při tom se jedinec může dostat do nekomfortní situace, kdy je konfrontován sám se sebou.

Ve chvíli, kdy má k vyjádření svého názoru k dispozici pouze hodnotící škálu, může vzniknout potřeba svou odpověď doplnit, což dotazník neumožňuje, a to může působit popudlivě. Bylo by však pokrytecké neuznat, že samotné výroky skutečně nejsou dokonalé a zvolit jednoznačnou odpověď je mnohdy opravdu složité. Jako nejproblematictější vnímám škálu zobecněné předsudečnosti, která v některých případech v jedné části výroku tvrdí něco, co nutně nemusí souviset s druhou částí výroku. Tedy nastávají situace, kdy respondent souhlasí s první částí a nesouhlasí s druhou či naopak. Altemeyer toto vyřešil instrukcí, že v takových chvílích má jedinec jednoduše zprůměrovat obě možnosti. Zůstává však otázka, jakou informační hodnotu tato odpověď nese a zda by nebylo rozumnější výroky rozdělit. U této škály je tedy nepochybně prostor pro metodologické úpravy, avšak vysoká reliabilita naměřená v obou šetřeních nás může přesvědčit, že i přes tyto neduhy se lze na naměřená data spolehnout.

Větší prostor pro úpravu vnímám ve škále konzervatismu/liberalismu (rozdílů/rovnostářství), kdy reliabilita u obou měření byla pouze uspokojivá. Stálo by za to položky rozšířit a případně i lehce přepracovat. Považuji za důležité zde upozornit na možnou kritiku, která by znít, že některé položky těchto škál měří to stejné v bledě modrém. Konkrétně položka č. 10 z této škály: „Chudí a sociálně slabí lidé si obvykle za nízkou životní úroveň mohou sami.“ Vedle toho položka č. 3 ze škály zobecněné předsudečnosti: „Bezdomovci si za svou situaci můžou sami.“ Stojí však za povšimnutí, že nelze klást rovnítko mezi bezdomovce a chudé či sociálně slabé. To že položky nejsou vyloženě špatně zařazené potvrzuje i analýza vnitřní konzistence jednotlivých škál, jelikož v případě vyřazení těchto položek by se reliabilita škály vždy následně snížila. Bezesporu je však položka č. 10 ze škály konzervatismu/liberalismu zaměřená na určité stereotypní vnímání vůči určité podskupině, což může být jeden z podnětů pro přeformulování této, případně jiných položek.

Značný posun ve spolehlivosti zaznamenáváme ve škálách zobecněné předsudečnosti. Zásahu na tom má především přidání dalších položek, ale možná také určité přeformulování. Zaměřit bychom se však dále mohli na škálu zobecněné předsudečnosti vůči osobám stereotypně asociovaným s potřebou solidarity, jelikož její reliabilita je „pouze“ uspokojivá.

Z hlediska výsledků stojí za to zmínit hlavní fakt, který z nich vyplývá. Dle některých teorií se lze domnívat, že chováme předsudky vůči některým osobám jenom pro jejich odlišnosti, respektive proto, že nejsou my, ale oni. Na tomto principu je založena teorie sociální identity (Tajfel & Turner, 1986). Avšak naše zjištění napovídají, zpochybňují takovouto simplifikaci. Jedinci nemusí mít nutně negativní předsudky vůči homosexuálům, pokud pro ně prioritní normou je především norma meritokratická, ale na nastoleném řádu nelpí. Tedy pokud homosexuálové z nějakého důvodu nevyžadují solidaritu ze strany státu, nemají tito lidé důvod vůči nim chovat negativní postoje, jelikož jejich morální normy zůstávají nedotčené. Lze se tedy domnívat, že předsudečnost není pouze reakcí na vše jiné, ale spíše na vše pro naše morální normy potenciálně nebezpečné.

Ačkoliv výsledky nenasvědčují tomu, že ve chvíli, kdy jsou lidé konzervativní, s větší pravděpodobností budou i autoritářští, tato kombinace se může objevit. V tu chvíli má tato osoba k dispozici mnoho morálních norem, kterých se potenciálně dotýká mnoho menšinových skupin, a tak to může působit jako předsudečnost vůči komukoliv, kdo je jiný než on sám. Avšak tato interpretace by nemusela být správná, s ohledem na to, že jedinec jednoduše může uznávat více morálních norem, které jsou snáze menšinovými skupinami narušené.

Zařazení Vietnamců, prostitutek a osob tělesně postižených do škály předsudečnosti ukázalo, že vůči těmto skupinám skutečně nechováme negativní předsudky v takové míře, jako ke zbylým skupinám, na které se výzkum zaměřil. Příčinu lze logicky spatřovat v tom, že žádná z těchto menšin nenarušuje naše morální normy, ať jsme autoritáři nebo konzervativci.

Někdo by mohl namítat, že tělesně postižené osoby vyžadují solidaritu ze strany státu a na základě minulých zjištění jsme tuto skupinu také měli zařazenou mezi těmi, kteří jsou stereotypně asociováni s potřebou pomoci. Proč tedy replikace tvrdí něco jiného? Být konzervativní v našem pojetí mimo jiné znamená, že lidé mají nárok na to, co si zaslouží. V porovnání s uživateli návykových látek nebo lidí bez domova, kteří skutečně mohou ohrožovat morální normy konzervativců, lidé tělesně postižení v drtivé většině neměli možnost volby. A ačkoliv konzervativní jedinci vědí, že svět není ke všem stejně spravedlivý, jejich ideologie nevyklučuje empatii. A tak brání hendikepovaných na milost konzervativními jedinci, chápu tak, že ani v tomto případě

není narušená tato konzervativní norma jako taková, jelikož osoby s postižením rozhodně nemají to, co si zaslouží. Samozřejmě se jedná o mou úvahu v kontextu získaných výsledků a její potvrzení by vyžadovalo další šetření.

Jako další zajímavé zjištění, které se objevilo, je přidání nové podskupiny k menšinovým skupinám, tedy té, která pro některé může představovat hrozbu pro sexuální normy. Homosexuálové, kteří v minulém výzkumu doplňovali skupinu těch, kteří představují potenciální hrozbu pro stávající řád, nyní s transsexuály tvoří svou, blíže specifikovanou skupinu. Zde však zůstáváme i nadále u autoritářů jako u osob, které vůči této nově objevené skupině negativní předsudky chovají. Tedy tímto poznatkem se podařilo z širšího pojmu „řád společnosti“ vydělit další normu. Pravdou totiž je, že tím, že je jedinec homosexuální, není stejnou hrozbou, jako imigrant s jiným kulturním a náboženským vyznáním. Neporovnávám zde sílu hrozby, nýbrž pouze míru shody v tom, co tyto dvě skupiny mohou pro autoritáře ohrožovat.

Původní výzkum i tato replikace není pouze v rozporu s teorií sociální identity, ale také se neshoduje s tvrzením otce zkoumání předsudků, Allporta. Bylo by troufalé tvrdit, že jí přímo vyvrací, jelikož z výsledků je patrné, že skutečně pokud je někdo předsudečný vůči jedné skupině, je pravděpodobně předsudečný i vůči jiným skupinám. Jak jsme si ukázali, není to však takto jednoduché a je třeba brát v potaz ideologickou orientaci, která silným způsobem koriguje naše postoje a především určuje, vůči komu je chováme.

Považuji za důležité zde zmínit, že naše výsledky netvrdí, že lidé z opačné strany spektra nejsou předsudeční. Liberální jedinci mohou být stejně předsudeční jako konzervativci, potažmo autoritáři nejsou více předsudeční než anarchisté. V tomto případě jde spíše o aplikaci daných postojů ve vztahu k jedincům dotýkajících se konkrétních ideologických norem. Znamená to tedy, že liberál bude vnímat osoby závislé na návykových látkách stejně stereotypně, jako konzervativec. Tedy přistupuje k nim jako k někomu, kdo potřebuje pomoc. Rozdíl však je, že tato potřeba je v souladu s jeho normou a cítí, že je v pořádku tuto pomoc poskytnout.

Toto téma mi připadá stále velmi nosné a vnímám zde mnoho prostoru pro další zkoumání. Předsudky jsem měřila pomocí škály sestavené z výroků. Takto měříme pouze explicitní předsudky. Bylo by však bezpochyby zajímavé zaměřit se v dalších zkoumání na implicitní předsudky a porovnat, jak se daná měření shodují.

V průběhu zkoumání i seznamování se s teoretickými základy této problematiky se objevuje jeden aspekt, který je vždy při čtení obdobných výzkumů brát v potaz. Je jím důležitost kulturních vlivů, které jsou neodmyslitelné ve vztahu k předsudkům, ale i k determinantám s nimiž předsudečnost dáváme do souvislosti. Jak se ukázalo, RWA škála Boba Altemeyera přináší jiná data v Severní Americe a jiná v České republice. Historické vlivy tak ovlivňují mnohé. Ovlivňují bez pochyby také to, jak je vnímán konzervatismus u nás, jak je vnímán a ukotven například v Anglii. Je proto možné, že existují v různých zemích různé morální normy, které mají největší vliv na vznik předsudků. Nelze tak s jistotou očekávat, že při aplikování stejného výzkumu v zahraničí dojdeme stejných výsledků, nicméně i toto je námět pro další zkoumání, a sice transkulturní rozdíly morálních norem determinujících vznik předsudků.

Pro mě samotnou zůstává také otázka, jaký vliv pro tvorbu předsudků má politická korektnost, která se stává čím dál častěji skloňovaným fenoménem jak v odborných, tak v laických kruzích. Předpokládám, že s ohledem na ni někteří cenzurují své postoje a snaží se je pozměnit, aby byly v souladu s tím, co je politicky korektní. Zároveň jsou tací jedinci, kteří díky odporu vůči politické korektnosti vedou do extrému své reálné postoje jenom pro to, aby nějakým způsobem vedli boj proti jejímu stále sílícímu vlivu. Zde je ovšem velice obtížné definovat, co přesně politická korektnost je, natož vytvořit nástroj, který by spolehlivě měřil její vliv. Nicméně v této oblasti skutečně vidím velký prostor pro objevování i s ohledem na aktuálnost tématu a vazbu na problematiku, kterou jsem se dosud zabývala.

Závěr

Práce byla replikací výzkumného šetření realizovaného v rámci bakalářské práce a jeho následného rozvedení do publikovaného článku. Zjištění uvedena v tomto článku byla stěžejní právě pro tento výzkum.

Na vzorku 348 respondentů, tentokrát nezaměřeného na konkrétní profese, se podařilo potvrdit minulé poznatky a přispět i některými novými. Víme tedy, že v předsudečnosti hraje velkou roli ideologická orientace. Osoby, které jsou autoritářsky orientované usilují o zachování státu quo, a chovají tak předsudky především ke skupinám, které představují hrozbu pro stávající řád (v našem případě imigranti a Romové). To je v souladu s výsledky původního výzkumu. Zároveň se ale také nově ukázalo, že tito lidé mají tendenci být předsudečnými i vůči osobám narušujícím sexuální normy, které jsou tradičně společností přijímané. Jedná se o homosexuály, kteří v minulém výzkumu byli zařazeni do stejné skupiny jako Romové a imigranti, a transvestity, kteří byli do škály přidáni nově.

Konzervativní jedinci dbají na meritokratické normy a věří, že jedinec má nárok dostat, to, co si zaslouží bez pomoci státu. Lidé bez domova a osoby závislé na návykových látkách však patrně dle nich využívají solidarity státu přesto, že si za svou situaci mohou sami. Tím je narušena norma pro konzervativce natolik důležitá a tyto skupiny jsou následně terčem předsudečnosti. I toto zjištění je v souladu s původním výzkumem.

Obě ideologie, jak autoritářství, tak konzervatismus, spolu v českém prostředí nesouvisí, přestože existují země (především USA), kde jsou tyto dva směry často spojovány či dokonce zaměňovány.

Nejenom, že replikace upevňuje tento přístup ke zkoumání předsudků. Rozšířením na širší populaci nemluvíme pouze o úzkém okruhu dvou profesí, ale můžeme se odvážit výsledky pojmout šířeji. Úpravou a rozšířením jsme také získali spolehlivější nástroj pro měření zobecněné předsudečnosti. V neposlední řadě se nám tímto odkrývá mnoho dalších otázek, které mohou vést k dalším zkoumáním a následným pochopením složitého jevu jako je předsudečnost, zkoumaného již od půlky minulého století.

Seznam použité literatury

Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., & Sanford, R. N. (1950). *The Authoritarian Personality*. New York, Harper & Row.

Allport, G. W. (2004). *O povaze předsudků* (E. Geissler, překl.). Praha: Prostor. (Originál byl publikován v roce 1954 s názvem *The nature of prejudice*)

Altemeyer, B. (1996). *The Authoritarian Specter*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Altemeyer, B. (1998). The other “authoritarian personality”. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 30, pp. 47-92). Academic Press. Advanced online publication. doi:10.1016/S0065-2601(08)60382-2

Altemeyer, B. (2006). The authoritarians. Dostupné z webových stránek autora: <http://theauthoritarians.org/downloads/TheAuthoritarians.pdf>

Bardi, A., & Schwartz, S. H. (1996). Relations among sociopolitical values in Eastern Europe: effects of the communist experience?. *Political Psychology*, 17, 525-550. Advanced online publication. doi:10.2307/3791967

Bartoš, (Z). (2019). *Etnické postoje vůči romskému etniku* (rigorózní práce). Dostupné z webových stránek Univerzity Karlovy: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/208793/>

Duckitt, J. (2001). A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 33, pp. 41-113). Academic Press. Advanced online publication. doi: 10.1016/S0065-2601(01)80004-6

Duckitt, J. (2006). Differential effects of right wing authoritarianism and social dominance orientation on outgroup attitudes and their mediation by threat from and competitiveness to outgroups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(5), 684-696. Advanced online publication. doi:10.1016/S0065-2601(01)80004-6

Duckitt, J., & Sibley, C. G. (2007). Right wing authoritarianism, social dominance orientation and the dimensions of generalized prejudice. *European Journal of Personality: Published for the European Association of Personality Psychology*, 21(2), 113-130. Advanced online publication. doi:10.1002/per.614

Duriez, B., & Van Hiel, A. (2002). The march of modern fascism. A comparison of social dominance orientation and authoritarianism. *Personality and Individual Differences*, 32(7), 1199-1213. Advanced online publication. doi:10.1016/S0191-8869(01)00086-1

Fromm, E. (1993). *Strach ze svobody* (V. Žihlová, překl.). Praha: Naše vojsko. (Originál byl publikován v roce 1941 s názvem *Escape From Freedom*)

Hayes, N. (2003). *Základy sociální psychologie*. (I. Štěpánková překl.). Praha: Portál. (Originál byl publikován v roce 1993 s názvem *Principles of social psychology*)

Heywood, A. (2004). *Politologie* (Z. Masopust překl.). Praha: Eurolax Bohemia. (Originál byl publikován v roce 1997 s názvem *Politics*)

Hnilica, K., & Bartušková, V. (2018). Stereotypy, morální normy a zobecněná předsudečnost. *Ceskoslovenska Psychologie*, 62(4), 297-315.

Hnilica, K., Francová, V., Komárková T., Smetáčková, I. (2017). Stereotypy a morální legitimizace sociální stratifikace. *Československá psychologie*, 61(2), 109-127.

Chapman, L. J., & Campbell, D. T. (1959). The effect of acquiescence response-set upon relationships among the F scale, ethnocentrism, and intelligence. *Sociometry*, 22(2), 153-161. Advance online publication. doi: 10.2307/2786019.

Chylíková, J. (2015). *Right Wing Authoritarianism*. 1. část. In: Youtube [online]. 29. 9. 2015 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=iCKEH-9tT_Q.

Chylíkova, J., & Buchtík, M. (2016). Validity of the construct of Right-Wing Authoritarianism and its measure in post-socialistic region: A case of the Czech Republic. *Journal of Social Research & Policy*, 7(1). Dostupné z: http://www.jsrp.ro/content/JSRP_Vol7_Iss1_Chylikova

Koukolík, F. (2010). *Mocenská posedlost*. Praha: Karolinum.

Martin, J. L. (2001). The authoritarian personality, 50 years later: What questions are there for political psychology?. *Political Psychology*, Advanced online publication. 22(1), 1-26. doi:10.1111/0162-895X.00223

- Nakonečný, M. (2009). *Sociální psychologie*. Praha: Academia.
- Norris, G. (2005). *The Authoritarian Personality in the 21st Century* (dizertační práce). Bond University. Dostupné z webových stránek Bond University: https://pure.bond.edu.au/ws/portalfiles/portal/28906055/Norris_Thesis.pdf
- Oesterreich, D. (2005). Flight into security: A new approach and measure of the authoritarian personality. *Political Psychology*, 26(2), 275-298. Advanced online publication. doi:10.1111/j.1467-9221.2005.00418.x.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., & Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of personality and social psychology*, 67(4), 741. Advanced online publication. doi:10.1037/0022-3514.67.4.741
- Prorok, V. (2012). *Tvorba analýz a rozhodování v politice*. Praha: Grada.
- Roiser, M., & Willig, C. (2002). The strange death of the authoritarian personality: 50 years of psychological and political debate. *History of the Human Sciences*, 15(4), 71-96. Advance online publication. doi:[10.1177/952695102015004682](https://doi.org/10.1177/952695102015004682).
- Rokeach, M. (1956). Political and religious dogmatism: An alternative to the authoritarian personality. *Psychological Monographs: General and Applied*, 70(18), 1. Advanced online publication. doi:10.1037/h0093727
- Sherif, M. (1961). *Intergroup conflict and cooperation: The Robbers Cave experiment* (Vol. 10, pp. 150-198). Norman, OK: University Book Exchange. Dostupné z: <https://psychclassics.yorku.ca/Sherif/index.htm>
- Sibley, C. G., & Duckitt, J. (2008). Personality and prejudice: A meta-analysis and theoretical review. *Personality and Social Psychology Review*, 12(3), 248-279. Advanced online publication. doi:10.1177/1088868308319226
- Smetáčková, I., & Komárková, T. (2017). Hodnota rovnosti jako významný ukazatel politické orientace – vývoj škály rovnosti. *Psychologie a její kontexty*, 61(2). Dostupné z: http://psychkont.osu.cz/fulltext/2017/2017_2_8_Smetackova.pdf

Šindelář, M. (2011). *Autoritářství, povaha a vývoj konceptu* (bakalářská práce). Dostupné z webových stránek Masarykovy univerzity: <https://is.muni.cz/th/wg440/>

Tajfel, H. (1969). Cognitive aspects of prejudice. *Journal of Biosocial Science*, 1(S1), 173-191. Advanced online publication. doi:10.1017/S0021932000023336

Tajfel, H. (1981). Turner. JC (1986).“. *The social identity theory of intergroup behavior*, 7-24. Advanced online publication. doi:10.4324/9780203505984-16

Van Hiel, A., Duriez, B., & Kossowska, M. (2006). The presence of left-wing authoritarianism in Western Europe and its relationship with conservative ideology. *Political Psychology*, 27(5), 769-793. Advanced online publication. doi:10.1111/j.1467-9221.2006.00532.x

Vlachová, K., & Matějů, P. (1998). Krystalizace politických postojů a politického spektra v České republice. *Sociologický časopis*, 34(2), 145-170. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/bc87262cf3481335179abea0e190f3ef0dd360fd_235_145VLA_MA.pdf

Seznam zkratk

RWA – pravicové autoritářství

ŠZP – škála zobecněné předsudečnos

Příloha

Baterie škál

Jsem studentkou 5. ročníku oboru psychologie na Pražské vysoké škole psychosociálních studií. Prosím vás o vyplnění této sady škál k mé diplomové práci. Vyplnění je anonymní, a výsledky budou zveřejněny tak, že nebude možné Vás identifikovat. Výzkumem zkoumám postoje a všeobecnou náladu v naší společnosti. V případě, že by Vás zajímaly výsledky mé diplomové práce, napište mi, prosím, na e-mailovou adresu ve.vasatova@gmail.com. Jakmile bude práce hotová, zašlu Vám ji. Předem Vám moc děkuji za spolupráci a prosím Vás o naprostou upřímnost a otevřenost.

Věk:

Pohlaví: žena X muž

Bydlím v: město X vesnice

Aktuálně (*v případě, že je pro vás aktuální obojí, zvolte to, s čím se identifikujete více - student/ka X pracující, v případě, že jste aktuálně nezaměstnaný/á, zvolte možnost "pracuji" a tuto skutečnost uvěďte v následující položce*):

pracuji X studuji

V případě, že ještě studujete, Váš studovaný obor je/v případě, že pracujete, Vaše zaměstnání je:

Studovaný obor/Zaměstnání:

Nejvyšší dosažené vzdělání:

Základní vzdělání

Střední škola s výučním listem

Střední škola s maturitou

Vyšší odborná škola

Vysoká škola

1) Do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky? Bud'te, prosím, otevřený a upřímný. Použijte přitom tuto osmibodovou stupnici:

Pozn.: V případě, že budete chtít různě odpovědět na různé části výroku, zkombinujte prosím Vaše možné odpovědi v jednu odpověď. Příklad: S jednou částí opravdu silně nesouhlasíte (-4), s druhou spíše souhlasíte (+1), Vaše výsledná odpověď by tedy měla být (-3).

opravdu silně nesouhlasím	silně nesouhlasím	nesouhlasím	spíše nesouhlasím	spíše souhlasím	souhlasím	silně souhlasím	opravdu silně souhlasím
-4	-3	-2	-1	+1	+2	+3	+4

1. Když se řeší nějaký problém, zpravidla mají pravdu osvědčené autority, nikoliv hluční odpůrci, kteří o problému ve skutečnosti nic neví.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
2. Ženy by měly při sňatku slibovat, že budou poslouchat své manžely.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
3. Naše země nutně potřebuje silného vůdce, který bude bojovat proti radikálním a nemorálním názorům, které ohrožují naši společnost.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
4. Vždy je lepší věřit úsudku osvědčených autorit, než buřičům, kteří se snaží v lidech vzbudit pochybnosti.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
5. Nevěřící a odpůrci církve jsou stejně dobří a čestní lidé jako ti, kteří chodí pravidelně do kostela.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
6. Aby se naše země vypořádala s krizí, je nutné navrátit se k tradičním hodnotám, zvolit do čela země silného vůdce a umlčet potířisty, kteří šíří pochybné názory.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
7. Na nudistických plážích není vůbec nic špatného.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
8. Naše země potřebuje svobodně myslící lidi, kteří mají odvahu vzdorovat tradičním hodnotám a zvyklostem, i když se to mnoha lidem nemusí líbit.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
9. Naše společnost se rozpadne, pokud neodrazíme útoky na naše tradiční hodnoty a morálku.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
10. Každý by měl mít možnost vybrat si vlastní životní styl a náboženství a vybírat si partnery podle své sexuální orientace.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
11. „Staré dobré hodnoty“ a „osvědčené zvyklosti“ jsou stále nejlepším návodem na to, jak vést správný život.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
12. Uznání zaslouží lidé, kteří se postavili proti názoru většiny a prosadili práva žen na potrat, práva zvířat nebo omezení moci církve.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
13. Naše země potřebuje silného vůdce, který se vypořádá s nebezpečnými názory a navede nás zpět na správnou cestu.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
14. Mezi nejlepší lidi v naší zemi patří ti, kteří otevřeně kritizují vládu nebo církev, a nedbají na to, co „je normální“ a co „přeci dělá každý“.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
15. Potraty, pornografii a nemanželské soužití je třeba důrazně odsoudit, protože odporují Božím zákonům.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
16. Autority v naší zemi by měly usměrnit radikální a nemorální lidi, kteří se zemi snaží zničit kvůli svým vlastním zájmům.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
17. Ženy nepatří „ke sporáku“, ale kamkoliv, kde si přejí být. Časy, kdy se musely řídit pouze vůlí svých manželů a společenskými zvyklostmi, by měly být dávno minulostí.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
18. Pro naši společnost by bylo nejlepší vrátit se k hodnotám našich předků, poslouchat osvědčené autority a potlačit názory lidí, kteří naši společnost ohrožují.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
19. Neexistuje „jeden správný způsob“, jak naložit s vlastním životem. Každý si musí najít vlastní cestu.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4
20. Život v naší společnosti by byl mnohem lepší, kdyby jisté skupiny lidí přestaly otravovat se svými názory a prostě přijaly tradiční role ve společnosti, které jim náleží.	-4 -3 -2 -1 +1 +2 +3 +4

2) Jaké jsou Vaše názory na to, jak by měla správně fungovat společnost? Níže je seznam výroků, s nimiž můžete souhlasit, nebo nesouhlasit. Buďte, prosím, otevření a upřímní. K vyjádření vašeho souhlasu použijte následující stupnici:

rozhodně nesouhlasím	nesouhlasím	spíše nesouhlasím	nemohu se rozhodnout	spíše souhlasím	souhlasím	rozhodně souhlasím
1	2	3	4	5	6	7

1. Rozdíly ve společenském postavení mezi lidmi jsou přirozené a správné.	1	2	3	4	5	6	7
2. Různá povolání se liší svým přínosem a důležitostí pro společnost.	1	2	3	4	5	6	7
3. Stát má zajistit, že všichni lidé budou mít stejné příležitosti.	1	2	3	4	5	6	7
4. Všichni lidé, kteří poctivě pracují, by měli mít nárok na podobnou finanční odměnu bez ohledu na vykonávané povolání.	1	2	3	4	5	6	7
5. Společnost by měla chránit méně zdatné lidi, kterým chybí schopnosti nutné pro dosažení úspěchu.	1	2	3	4	5	6	7
6. Nerovnosti mezi lidmi jsou špatné, a proto se stát má snažit o jejich odstranění.	1	2	3	4	5	6	7
7. O lidi bez dostatečných schopností, nemocné a staré má pečovat jejich rodina, nikoliv stát.	1	2	3	4	5	6	7
8. Stát by měl podporovat spíše talentované a snaživé lidi namísto lidí podprůměrných.	1	2	3	4	5	6	7
9. Bohatí lidé si obvykle zaslouží větší úctu než lidé chudí.	1	2	3	4	5	6	7
10. Chudí a sociálně slabí lidé si obvykle za nízkou životní úroveň mohou sami.	1	2	3	4	5	6	7

3) Do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky? Buďte, prosím, otevření a upřímní. Použijte přitom opět tuto sedmibodovou stupnici:

rozhodně nesouhlasím	nesouhlasím	spíše nesouhlasím	nemohu se rozhodnout	spíše souhlasím	souhlasím	rozhodně souhlasím
1	2	3	4	5	6	7

1.	Představa manželství dvou mužů mi připadá absurdní.	1	2	3	4	5	6	7
2.	Romové by měli mít stejné pracovní příležitosti jako ostatní.	1	2	3	4	5	6	7
3.	Bezdomovci si za svou situaci můžou sami.	1	2	3	4	5	6	7
4.	Imigranti jsou pro naši společnost nebezpeční.	1	2	3	4	5	6	7
5.	Závislí na návykových látkách si zaslouží pomoc při léčbě jejich závislosti.	1	2	3	4	5	6	7
6.	Tělesně postižení lidé by měli znát své limity a zvážit svou přítomnost na některých společenských událostech, aby tak neomezovali druhé.	1	2	3	4	5	6	7
7.	Finanční pomoc pojišťovny transsexuálům při změně pohlaví je v pořádku.	1	2	3	4	5	6	7
8.	Prostitutky jsou ženy v zoufalé životní situaci, jejichž způsob počínání je pochopitelný.	1	2	3	4	5	6	7
9.	Vietnamci v České republice jsou většinou méně vzdělaní než Češi.	1	2	3	4	5	6	7
10.	Imigrantům je třeba poskytnout pomoc a ulehčit jim začlenění se do naší společnosti.	1	2	3	4	5	6	7
11.	Homosexualita je naprosto přirozená.	1	2	3	4	5	6	7
12.	K Romům musíme přistupovat s dávkou podezíravosti, nelze jim důvěřovat.	1	2	3	4	5	6	7
13.	Mělo by vznikat více azylových domů a organizací pomáhajících bezdomovcům.	1	2	3	4	5	6	7
14.	Prostitutky jsou nemorální.	1	2	3	4	5	6	7
15.	Závislí na návykových látkách jsou nenapravitelní.	1	2	3	4	5	6	7
16.	Vzrůst žádostí o změnu pohlaví transsexuálů je pouze hloupým módním trendem.	1	2	3	4	5	6	7
17.	Tělesně postižení lidé by měli dostávat od státu více peněz, aby se o sebe mohli lépe postarat.	1	2	3	4	5	6	7
18.	Nechtěl/a bych, aby mým sousedem byl Vietnamec.	1	2	3	4	5	6	7
19.	Měli bychom zabránit vstupu imigrantů na naše území zpřísněním kontrol hranic.	1	2	3	4	5	6	7
20.	Homosexuálové by neměli na veřejnosti projevovat svou sexuální orientaci např. líbáním, držení se za ruce s partnerem/partnerkou apod.	1	2	3	4	5	6	7
21.	Líbí se mi romská pospolitost a jejich vztah k rodině.	1	2	3	4	5	6	7
22.	Bezdomovci většinu peněz utratí za alkohol.	1	2	3	4	5	6	7
23.	Bál bych se zaměstnat osobu, která byla někdy závislá na návykových látkách.	1	2	3	4	5	6	7
24.	Vietnamci jsou pracovití.	1	2	3	4	5	6	7
25.	Tělesně postižení často zneužívají pomoci státu.	1	2	3	4	5	6	7
26.	Prostituce je legitimní způsob obživy.	1	2	3	4	5	6	7
27.	Transsexualita plyne pouze z přemíry možností, které se lidem v dnešní době naskytují, ve skutečnosti neexistuje.	1	2	3	4	5	6	7

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autorky: Bc. Veronika Vašatová
Studijní program: Psychologie

Název práce: Autoritářství a konzervatismus jako determinanty zobecněné
předsudečnosti

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Hnilica, CSc.

Rok dokončení práce: 2019

Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh)

Přímé citace: 2276

Ostatní text: 106 399

Celkový počet znaků: 108 675

Názvy souborů umístěných na doprovodném CD

Text práce ve formátu PDF:
DP_Veronika_Vasatova_Autoritarstvi_a_konzervatismus_jako_determinanty_zobe
cnene_predsudecnosti

Text práce ve formátu DOC nebo DOCX:
DP_Veronika_Vasatova_Autoritarstvi_a_konzervatismus_jako_determinanty_zobe
cnene_predsudecnosti

Pražská vysoká škola psychosociálních studií
Posudek vedoucího diplomové práce

Autor práce **Veronika Vašatová**
 Název práce **Autoritářství a konzervatismus jako determinanty zobecněné předsudečnosti**
 Obor studia psychologie
 Vedoucí práce doc. Karel Hnilica

stupnice**

1	2	3	4	5	0

Práce s odbornou literaturou

Využití relevantních odborných časopiseckých zdrojů (množství)
 Využití relevantních recentních pramenů (z posledních 2-5 let)
 Využití původních pramenů (nikoli sekundární literatury)

X					
X					
X					

Teoretická část

Jasně směřování k hypotézám výzkumu
 Jsou definovány všechny konstrukty vyskytující se v hypotézách?
 Je vymezení klíčových témat a pojmů založeno na studiu více nezávislých zdrojů?
 Původnost zpracování odborné literatury, elaborace hypotéz
 Rozsah textu nesouvisejícího bezprostředně s hypotézami výzkumu („vata“)
 Odborný styl psaní, absence gramatických chyb, srozumitelnost, ...
 Mohla by být teoretická část časopisecky publikována jako původní odborný text?

X					
X					
X					
X					
X					
X					
X	X				

Problém, cíle, otázky a hypotézy

Jasnost a srozumitelnost cíle výzkumu
 Výzkumné otázky (originalita, zajímavost, závažnost...)
 Hypotézy (srozumitelnost, vnitřní konzistence, specifikace vztahů, ...)
 Teoretická / praktická relevantnost hypotéz
 Operacionalizace hypotéz (testovatelnost)

X					
X					
X					
X					
X					

Výzkumná strategie, design, soubor, techniky sběru dat

Předvýzkum: předběžné ověření psychometrických vlastností nástrojů
 Předvýzkum: předběžné ověření dostupnosti a vhodnosti souboru
 Výběrový soubor (popis - tabulka, vhodnost, velikost)
 Vhodnost použité výzkumné strategie pro test výzkumných hypotéz:
 - kontrola alternativních hypotéz (falzifikovatelnost vs „pseudověda“)
 - kontrola sociální žádoucnosti
 - kontrola vlivu experimentátora / tazatele / pozorovatele
 Popis použitých technik sběru dat (operacionalizace proměnných)
 Uvedení psychometrických vlastností použitých technik: reliabilita
 Jsou uvedeny potřebné údaje, aby bylo možno výzkum replikovat?

X					
					X
X					
X					
X					X
X					
X					
X					

Prezentace dat a jejich analýzy

Jsou uvedeny základní deskriptivní údaje (M, SD, %, r, ...)?
 Jsou tabulky a grafy správně vytvořeny a popsány?
 Byly adekvátně testovány všechny hypotézy (správná volba testů)?
 Jsou uvedeny velikosti účinku (r, d, η^2 , ...) a pravděpodobnosti?
 Je provedena korekce pro počet testů?
 Jsou výsledky testů prezentovány správně, přehledně a srozumitelně?
 Jsou výsledky statistických testů správně interpretovány?
 Jsou v textu uvedeny pouze relevantní údaje, tabulky a grafy?
 Byly testovány všechny apriorní hypotézy – a pouze ony?

X					
X					
X					
X					
	X				
X					
X					
X					
X					

Diskuse výsledků šetření a celkové zhodnocení výzkumu

Je provedena diskuse výsledků vzhledem k relevantní literatuře?
 Jsou vyvozeny – je-li to relevantní – přiměřené závěry týkající se důsledků zjištění?
 Mohla by být výzkumná část časopisecky publikována jako původní odborný text?

X					
X					
X					

** 1 – výborně/ANO; 2 – velmi dobře /SPÍŠE ANO; 3 – dobře/STŘEDNĚ; 4 – velmi špatně/SPÍŠE NE; 5 – nedostatečně/NE; 0 – nehodnoceno, nehodí se atp.

Dodržování citačních a etických norem APA

Citace pramenů v textu (odkazy)

Citace textu (správnost, počet citací a parafrází, ...)

Citace jednotlivých pramenů v seznamu literatury (bibliografické citace)

Vytvoření seznamu literatury (formát, abecední řazení, shoda s citacemi v textu, ...)

Etické normy 1: informovaný souhlas, anonymizace, debriefing, ...

Etické normy 2: FFP (plagiátorství, fabrikace dat, falzifikace)

Etické normy 3: QRP (formulování hypotéz na datech, vylučování případů, ...)

X					
X					
	X				
X					
X					
X					
X					

Spolupráce vedoucího práce se studentem, samostatnost a nezávislost studenta

Samostatnost a inovativnost při formulování hypotéz (vlastní přínos studenta)

Samostatnost a metodologická kompetence při realizaci výzkumu

Samostatnost a kompetence při práci s daty, při jejich analýzách a interpretaci

X					
X	X				
X	X				

Formální náležitosti (podle norem PVŠPS)

Odpovídá práce rozsahem (60 NS, tj. minimálně 108 000 znaků)?

Navazuje-li DP na BP, je správně uvedeno, které části jsou nové?

Obsahuje práce minimálně 40 NS (tj. 72 000 znaků) nového textu?

X					
X					
X					

Hodnocení jednotlivých částí (lze uvést hlavní nedostatky)

V seznamu literatury často chybně uvádíte, že jde o *advanced online publication*.

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

V čem spočívá přínos této práce oproti práci bakalářské?

Práce splňuje podmínky kladené na diplomovou práci a **doporučuji ji k obhajobě.**

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 14. 9. 2019

Karel Hnilica

**Posudek oponenta diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Veronika Vašatová

Obor studia: psychologie

Název práce: Autoritářství a konzervatismus jako determinanty zobecněné předsudečnosti

Oponent* práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 59

Počet stránek příloh: 4

Počet titulů v seznamu literatury: vyhovující

0**	1	2	3	4

Výběr tématu

Závažnost tématu

	1			

Oborová příslušnost tématu

	1			

Originalita tématu a jeho zpracování

	1			

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	1			

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	1			

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	1			

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	1			

Využití výzkumných empirických metod

	1			

Využití praktických zkušeností

0				

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

0				

Naplnění cílů práce

	1			

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

	1			

Návaznost kapitol a subkapitol

	1			

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěš/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

0				

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty apod.)

	1			

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Se kterými překérnĳmu teoretickými problémy se musí vypořádat výzkumnĳník zkoumajĳcí autoritářské postoje?
Které jsou nejvýraznější rozdíly v předsudcích u obyvatel USA a České republiky? V čem je nutné upravit dotazníky týkající se uvedené problematiky?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Diplomantka předložila teoretické výzkumnou práci zabývající se autoritářstvím a konzervativními postoji; ve skutečnosti byla nucena probrat a projasnit celou škálu postojů na politickém spektru. I když je text psán velmi hutně a soustředěně, obsahuje zvláště v úvodních kapitolách neobyčejně široký záběr věnovaný otázkám, které vzbuzují po desetiletí polemiky v politologii, politické filosofii, ale i sociální psychologii. Teoretická část je věnována celé řadě problémů a pojednána se značným nadhledem – autorka uvádí nejdůležitější teoretické koncepty, ale i polemiky, které některé teorie vyvolaly.

Ve výzkumné části obsahující šetření u 348 respondentů se autorce podařilo nejen potvrdit některé již v minulosti dosažené poznatky, ale odhalit i některé nové; ukázala, že předsudečnost je provázána s ideologickou orientací. Autorka popsala předsudky autoritářské osobnosti (vůči skupinám ohrožujícím společenský řád včetně vůči osobám narušujícím sexuální normy). Autorka poukázala na to, že v českých zemích autoritářství a konzervatismus nemusí souviset, zatím co v USA jsou tyto směry spojovány či zaměňovány.

Z připomínek lze uvést, že se v textu zcela sporadicky objevují drobné překlepy, které je vhodné při pečlivě vedené korektuře odstranit. Závažnější připomínky k textu nemám.

Celkové hodnocení: Práce je napsána vysoce odborným a kultivovaným slohem; obsahuje celou řadu zajímavých poznatků a skvělé popisy zkoumaných jevů z oblasti sociální (či politické) psychologie. Jde o text mimořádný, překračující obvyklou úroveň výborných prací; proto jej lze bez problémů doporučit k obhajobě.

Doporučení k obhajobě: vřele doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 20. 8. 2019

doc. PhDr. Jaroslav Koča